

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «Роль міграційних процесів у розвитку економік країн Східної Європи»

«The Role of Migration Processes in the Development of Eastern European Economies»

Виконала: здобувачка очної (денної) форми
навчання

спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»

Освітня програма: «Міжнародні економічні
відносини»

Тимохіна Юлія Ігорівна

Керівник: к.е.н., доц. Цевух Ю.О. _____

Рецензент: к.е.н., доц. Крючкова Н.М. _____

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ __ від __. __. 20 __ р.

Завідувач кафедри

_____ Якубовський С.О.

Захищено на засіданні ЕК №

протокол № __ від ____ 06. 2024р.

Оцінка _____ / _____ / _____

Голова ЕК

_____ Пічугіна Ю.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	5
1.1. Поняття та сутність міжнародної міграції.....	5
1.2. Формування та розвиток європейської міграційної політики.....	9
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКИ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	15
2.1. Аналіз міграційних потоків та біженства в країнах Східної Європи.....	15
2.2. Значення і вплив іноземних студентів на країни Східної Європи.....	24
2.3. Надіслані та отримані грошові перекази з країн Східної Європи.....	28
2.4. Регресійний аналіз впливу міграції та грошових переказів на ВВП Польщі, Румунії та Словаччини.....	34
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	41
3.1. Міграційні процеси між країнами СЄ та Україною.....	41
3.2. Статистичний аналіз даних по чистій міграції, загальної кількості біженців та грошових переказах в Україні.....	43
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

На сучасному етапі глобалізації, коли світ стає все більш зв'язаним і взаємопов'язаним, міграція перетворюється на ключовий фактор, що впливає на економічний розвиток країн регіону. Ця тема не лише цікавить науковців та експертів у галузі економіки та соціології, але й стає предметом постійного аналізу та обговорення в політичних колах та громадському секторі.

З усіх взаємних впливів між країнами - торгівля, допомога, іноземні інвестиції, транспорт тощо - міграція, мабуть, має найбільший і найбільш тривалий вплив. Міграція може трансформувати людей, які переїжджають, суспільства, в які вони переїжджають, і навіть суспільства, які вони залишають. З цієї ж причини міграція також може стати найбільш політично суперечливим питанням, особливо в суспільствах, де оселяються іммігранти. Як наслідок, дуже легко, обговорюючи міграцію, зосередитися виключно на наслідках імміграції. Проте ми знаємо, що еміграція також може мати значний вплив, особливо на деякі країни, що розвиваються. Тому ефективна міграційна політика повинна виходити за рамки локальних впливів і враховувати ці взаємні, глобальні впливи.

Зростаюча мобільність робочої сили, втім, супроводжується комплексом викликів і можливостей для економічного зростання. Прагнучи розглянути ці динамічні процеси, ми спрямуємося на вивчення ролі, яку відіграють міграційні потоки у стимулюванні економічного розвитку в країнах Східної Європи.

Об'єктом дослідження є роль міграційних процесів у розвитку економік Польщі, Румунії, Болгарії, Словаччини, Чехії та Угорщини.

Предметом дослідження є міграційні процеси країн Східної Європи за 2002-2022 рр..

Метою роботи є визначення ролі міграційних процесів у розвитку економік країн Східної Європи.

Для досягнення мети необхідно вирішити ряд завдань:

1. Розглянути поняття та сутність міжнародної міграції.
2. Дослідити формування та розвиток європейської міграційної політики.

3. Проаналізувати вплив емігрантів, іммігрантів та біженців на економіки країн Східної Європи.

4. Оцінити значення і вплив іноземних студентів на країни Східної Європи.

5. Проаналізувати вплив грошових переказів на економіки країн Східної Європи.

6. Дослідити відносини країн Східної Європи з Україною.

Методологічною основою при написанні роботи є наукові методи. Застосування статистичних методів дозволило визначити тенденції розвитку економік країн Східної Європи під впливом міграційних процесів. Використанні наукові роботи, періодичні видання та статистичні дані офіційних сайтів, таких як World Bank, IMF, Eurostat. Для дослідження були обрані країни ЦСЄ, а саме: Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Болгарія та Румунія. Результати дослідження допоможуть краще зрозуміти вплив міграції на розвиток економік країн Східної Європи та надати рекомендації для формування політик, спрямованих на максимізацію позитивних аспектів міграційних процесів.

Кваліфікаційна робота пройшла апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова, травень 2024 року.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Поняття та сутність міжнародної міграції

Однією з найважливіших проблем, яка вплинула на наш світ в останні десятиліття, є глобалізація у формі вільної торгівлі та відкритих кордонів для людей, капіталів та ідей. Переміщення людей з однієї країни чи навіть континенту в іншу має значний вплив на потік ідей, інновацій, економічний розвиток, торгівлю та інвестиції. Таке поширення ідей і знань є життєво важливим для нового економічного ландшафту світу. Однак нещодавнє стрімке збільшення кількості людей, народжених за кордоном, і масові хвилі мігрантів призвели до палких дебатів у багатьох розвинених країнах щодо впливу іммігрантів і подальших соціальних та економічних потрясінь у приймаючих країнах. Країни, що відправляють мігрантів, також занепокоєні втратою свого працездатного населення і наслідками міграції висококваліфікованих кадрів.

Сьогодні в глобальному масштабі – через політичні заворушення в багатьох країнах, що розвиваються, – спостерігається збільшення кількості країн, що відправляють і приймають мігрантів. Наприклад, в Європі деякі країни (наприклад, Італія, Іспанія, Португалія), які протягом століть характеризувалися як країни, що відправляють мігрантів, раптово перетворилися на великі країни, що приймають мігрантів. Країни, що приймають мігрантів, стикаються не лише з конкретними формами міграції (наприклад, шукачі притулку, тимчасові та постійні переселенці, економічні мігранти, трудові мігранти, мігранти знань, туристи, які стали постійними резидентами, соціальні мігранти, іноземні студенти тощо), але й з багатьма різними типами імміграції одночасно. Це створило низку викликів для політиків, які прагнуть розробити збалансовану міграційну політику, а також спричинило палкі політичні дебати щодо бажаності чи прийнятності мігрантів.

Склад мігрантів за особистими характеристиками (стать, вік, освіта, кваліфікація), культурою та соціально-економічними характеристиками суттєво відрізняється від населення країни проживання. Вони більше концентруються в мегаполісах з вищими агломераційними перевагами, перебувають у найбільш активному працездатному віці (24-49 років), часто мають вищу освіту, а в деяких випадках частка жінок у міграційному потоці також зростає. Країни, що відправляють мігрантів, більше занепокоєні міграцією висококваліфікованих кадрів і втратою своєї талановитої та молодшої робочої сили. Однак дослідження економічного впливу на країни, що відправляють мігрантів (країни, що розвиваються), показали, що зростання еміграції може бути використане для розвитку діаспор, надаючи країнам походження, серед іншого, можливість сприяти економічному розвитку через різні канали, такі як грошові перекази, прямі іноземні інвестиції, двостороння та міжнародна торгівля тощо. Це особливо стосується тих країн, які дозволяють своїм діаспорам отримувати подвійне громадянство.

У країнах, що приймають мігрантів, громадська думка подекуди налаштована проти міграції, а більшість розвинених країн стурбовані економічними наслідками впливу мігрантів на місцевий капітал, ринки праці, заробітну плату та державні фінанси (соціальні виплати). Багато політиків у цих розвинених країнах вважають, що імміграція є економічним тягарем, оскільки іммігранти можуть створювати соціальну напругу і підвищувати рівень злочинності. Однак міжнародна імміграція суттєво вплинула на культурне розмаїття та соціально-економічне збагачення багатьох розвинених країн, збільшивши соціальний капітал, внесок діаспор в інновації та посиливши міжнародні зв'язки через торгівлю та прямі іноземні інвестиції, завдяки чому приймаючі суспільства можуть отримати вигоду від присутності діаспор у своїх суспільствах [3].

В історії економічної думки щодо того, чому люди мігрують, було розроблено широкий спектр підходів. Неокласичні макроекономічні та мікроекономічні теорії намагаються пояснити, серед іншого, механізм трудової

міграції. Перша (неокласична макроекономічна) теорія вказує на те, що міграція відбувається в результаті процесу економічного розвитку та різниці в оплаті праці. Згідно з цією теорією, люди намагаються максимізувати свій дохід, тому вони мігрують до регіонів з вищим рівнем заробітної плати. Країна походження також отримує вигоду: по-перше, мігранти зменшують співвідношення праці та капіталу; по-друге, мігранти компенсують свою відсутність, надсилаючи грошові перекази на батьківщину. У довгостроковій перспективі зниження співвідношення між працею і капіталом усуне стимули для міграції. Далі, неокласична мікроекономічна теорія припускає, що трудова міграція відбувається не лише через різницю в оплаті праці, але й тому, що мігранти приймають раціональне рішення щодо витрат і вигод. Ця оцінка витрат і вигод пов'язана з особистими намірами та особистими характеристиками – такими як вік, стать тощо – при прийнятті рішення мігрувати чи ні, а також з вибором альтернативних напрямків міграції.

Масова міграція відбувається не лише через різницю в оплаті праці, як схильні вважати неокласичні економісти – як механізм міжнародного вирівнювання цін між багатими і бідними регіонами чи країнами, – але й через інші численні фактори, які соціологи виділяють у вигляді виштовхуючих і притягуючих чинників. Фактори виштовхування, такі як стихійні лиха, громадянські війни, конфлікти тощо, змушують мільйони людей переїжджати з країни походження до інших країн. Фактори притягання включають вищий рівень життя, кращі можливості працевлаштування, кращу систему освіти і т.д., які приваблюють людей з країн походження до приймаючої країни.

Нова економічна теорія міграції вказує на те, що міграція є сімейним рішенням, і люди мігрують не лише для того, щоб максимізувати свій дохід, але й для того, щоб мінімізувати свої міграційні ризики. На відміну від окремих осіб, сім'ї можуть контролювати ризики всередині своїх домогосподарств, розподіляючи сімейні ресурси більш гнучко. Наприклад, сім'я, ймовірно, відправить фізично працездатних членів сім'ї на роботу за кордон і інвестує у вищу освіту інших. Якщо вища освіта всередині країни не окупиться, вони

можуть розраховувати на грошові перекази від інших членів сім'ї, які працюють за кордоном. Тому сім'ї в країнах, що розвиваються, і менш розвинених країнах, як правило, є багатодітними, оскільки вони здатні управляти своїми ризиками, маючи багато дітей. Більше того, на відміну від неокласичної теорії міграції, де зворотна міграція розглядається як фактор "невдачі", в новій економічній теорії міграції мігранти, що повертаються, вважаються фактором "успіху", оскільки ті, хто отримав максимальну вигоду від своєї міграційної поведінки, повертаються додому з накопиченими заощадженнями або знаннями [1].

Важливим аспектом міжнародної міграції є напрямок міграційних потоків. Такі фактори, як постколоніальні зв'язки, мова, культурна схожість тощо, можуть спричинити значні міграційні потоки. Мігранти з країн, які були колонізовані приймаючим суспільством, можуть дуже швидко адаптуватися до приймаючого суспільства завдяки спільній мові та можливості мати друзів і родичів у приймаючому суспільстві. Більше того, як тільки мігранти створюють свою мережу – сукупність міжособистісних зв'язків, які об'єднують мігрантів – у приймаючому суспільстві, їхня мережа діє як фактор притягання для сімей і родичів з тієї ж етнічної групи, заохочуючи їх мігрувати саме до цієї країни, а не шукати альтернативні варіанти. Завдяки своїй налагодженій мережі мігранти можуть збільшити очікувану віддачу від міграції, отримавши доступ до досвіду та соціального капіталу своїх колишніх членів етнічної групи.

Немає сумнівів, що міграція по-різному впливає на економіку приймаючих країн, що приймають мігрантів, і країн, звідки вони їдуть. Міграція може мати величезну економічну вигоду для приймаючих країн, і цей потік може принести довгострокові економічні вигоди, якщо їм буде надано можливість працювати в якості працівників [2]. Саме тому дослідження цієї теми є таким важливим у сучасних умовах.

1.2. Формування та розвиток європейської міграційної політики

Протягом майже двадцяти років Європейський Союз будує основи всеохоплюючої і всеосяжної міграційної політики.

На початку процесу європейської інтеграції питання юстиції та внутрішніх справ були суто національною компетенцією. Після створення Єдиного європейського ринку в 1986 році повноваження у сфері юстиції та внутрішніх справ також поступово перейшли на європейський рівень. Починаючи з 1990-х років, сфера юстиції та внутрішніх справ дедалі більше формалізувалася, було запроваджено європейське законодавство та формування політики, хоча деякі аспекти все ще залишаються спільною компетенцією з національним рівнем.

Набуття чинності Лісабонським договором у 2009 році ознаменувало кінець "третьої опори" або окремого підходу до сфери юстиції та внутрішніх справ. Станом на 1 грудня 2014 року обмеження судового контролю з боку Європейського суду та ролі Комісії як гаранта Договору у сфері судового співробітництва у кримінальних справах закінчилися. Це ознаменувало початок нової ери для всієї сфери юстиції та внутрішніх справ, з повною компетенцією Комісії розпочинати провадження у справах про порушення, якщо законодавство ЄС не було належним чином імплементоване. [5]

Європейська міграційна політика сьогодні включає в себе політику щодо легальної міграції, нелегальної міграції, кордонів, віз, Спільної європейської системи притулку та зовнішнього виміру. Крім того, Європейський Союз має Фонд притулку, міграції та інтеграції для підтримки держав-членів в ефективному управлінні міграційними потоками, а також у впровадженні, зміцненні та розвитку загальноєвропейського підходу до питань притулку та імміграції.

З початку 2000-х років Європейська Комісія розробляє і розширює європейську правову міграційну політику, яка визначає умови в'їзду і проживання, а також мінімум прав, якими повинні користуватися мігранти для успішної інтеграції в суспільство. У 2003 році ЄС створив єдиний статус для

довгострокових резидентів, які не є громадянами ЄС. Директива наближає закони країн ЄС і забезпечує рівне ставлення до мігрантів на всій території Союзу, незалежно від країни проживання. Згідно з правилами ЄС, усім громадянам країн, що не є членами ЄС, які легально проживають на території країни ЄС щонайменше п'ять років, надається статус "довгострокового резидента". ЄС також прийняв Директиву про возз'єднання сімей, яка встановлює правила та умови, за яких громадяни країн, що не є членами ЄС, але легально проживають на території ЄС, в тому числі біженці, можуть скористатися правом на возз'єднання сім'ї. На підставі цього закону громадяни країн, що не є членами ЄС, які проживають на законних підставах, можуть перевезти свого чоловіка/дружину, які не є громадянами ЄС, неповнолітніх дітей та дітей свого чоловіка/дружини до держави-члена ЄС, в якій вони проживають. Після звіту 2008 року про застосування цієї Директиви Комісія опублікувала в 2014 році повідомлення з подальшими рекомендаціями щодо застосування Директиви.

У 2011 році ЄС також запровадив "Єдиний дозвіл" для громадян третіх країн на проживання та роботу на території держави-члена, який надає права мігрантам. Для залучення талановитих і висококваліфікованих працівників Європейський Союз у 2009 році прийняв директиву "Блакитна карта ЄС", а в 2014 році – директиву, що полегшує внутрішньо-корпоративні переміщення. У травні 2014 року Комісія опублікувала звіт про імплементацію "Блакитної карти ЄС". З метою вирішення деяких проблем імплементації Комісія ініціює перегляд Директиви про блакитну картку після консультацій із зацікавленими сторонами, експертами та державами-членами протягом 2015 року в рамках майбутнього Європейського порядку денного з питань міграції [5].

Директива про сезонних працівників також встановлює мінімальні правила для в'їзду низькооплачуваних працівників. Крім того, ЄС також гармонізував національне законодавство щодо в'їзду студентів, неоплачуваних стажерів і дослідників. 25 березня 2013 року Комісія представила пропозицію щодо нових правил в'їзду та проживання студентів і дослідників з третіх країн, а також учнів, стажерів, волонтерів та помічників по господарству. Новий закон спрощує та

впорядковує існуюче законодавство, замінюючи таким чином Директиви про студентів та дослідників. Європейський Парламент проголосував у першому читанні в лютому 2014 року, повністю підтримавши, а також посиливши цілі пропозиції Комісії. Європейський Парламент проголосував у першому читанні в лютому 2014 року, повністю підтримавши, а також посиливши цілі пропозиції Комісії. [6]

Пакт ЄС про міграцію та притулок був започаткований у вересні 2020 року з метою остаточного виходу з тривалого політичного глухого кута між країнами-членами щодо реформування політики ЄС у сфері притулку та міграції. Це пакет політичних пропозицій та рекомендацій у сферах міграції, притулку, інтеграції та управління кордонами. Незважаючи на свою складність, Пакт є життєво важливим і визначатиме напрямок руху політики ЄС у сфері притулку та міграції на багато років вперед. Восени 2023 року переговори щодо Пакту про міграцію та притулок вступили в завершальну фазу, оскільки Європейська комісія, Рада та Парламент працювали над досягненням згоди щодо цих ключових реформ до європейських виборів у червні 2024 року. 20 грудня 2023 року було досягнуто політичної згоди з ключових питань, що відкрило двері для подальших технічних переговорів та офіційного ухвалення на початку 2024 року. [6]

Станом на кінець вересня 2023 року рекордні 114 мільйонів людей були змушені покинути свої домівки по всьому світу – руйнівний результат зростаючої зміни клімату, економічних потрясінь та збройних конфліктів. Переважна більшість людей, які були змушені покинути свої домівки, залишаються у своєму регіоні. Сьогодні 76% біженців у світі приймають країни з низьким або середнім рівнем доходу, багато з яких не в змозі адекватно забезпечити їхні потреби. Лише невелика частина з них намагається знайти захист у Європі. Однак держави ЄС постійно не можуть дійти згоди щодо того, як поводитися з людьми, які шукають безпеки на його території, що призводить до посилення політичної поляризації, відходу держав від норм ЄС і міжнародного права, збільшення кількості порушень прав людини на європейських кордонах і величезних страждань, яких зазнають люди в процесі переїзду. [4]

Країни Східної Європи, тобто Білорусь, Молдова та Україна мають спільний сухопутний кордон з Європейським Союзом. Цей кордон розділяє нації, громади, сім'ї, і хоча кордон пересувався протягом європейської історії, люди з обох боків рідко. Вони, власне, збудували міцні культурні та особисті зв'язки в періоди спільного життя, зв'язки, які витримали наступні державні поділи. Ці зв'язки впливають на постійну мобільність східних європейців сьогодні.

За ширшими моделями більшості держав, що виникли після розпаду Радянського Союзу, усі три країни зазнали еміграції та імміграції в 1990-х роках, переважно в етнічному ключі. Це включало еміграцію не лише до інших пострадянських держав, але й родинну міграцію до країн, які зараз є частиною Європейського Союзу, зокрема Німеччини та Польщі. Україна та Молдова все ще є країнами еміграції, а не імміграції.

Молдавські міграційні рухи дуже специфічні. Вони спрямовані в бік Румунії та Італії. Міграція з Молдови до ЄС, як правило, є більш постійною та охоплює більшу частку жінок.

Усі три країни зазнали різного міграційного тиску: Україна та Білорусь розташовані на основних міграційних шляхах до Європейського Союзу. Вони відчували на собі наслідки груп шукачів притулку, які прибули не лише з інших країн СНД, але й з інших країн: наприклад, із Південно-Східної Азії та Близького Сходу. Молдова ще не сильно постраждала від таких потоків. Білорусь не є учасником Європейської політики сусідства та є досить неохоче партнером Ініціативи Східного партнерства. Однак вона є членом Митного союзу та Євразійського економічного співтовариства, співпрацюючи з питань міграції на двосторонньому рівні з державами-членами ЄС та іншими регіональними партнерами поза цими рамками. Україна та Молдова мали більш орієнтований на ЄС порядок денний у сфері міграції, обидві були одними з перших, хто підписав та імплементував двосторонні угоди та угоди про реадмісію з ЄС, а також угоди про спрощення візового режиму. В обох країнах міграційне законодавство та законодавство про надання притулку зазнало значних змін внаслідок впровадження Планів дій щодо лібералізації візового режиму ЄС. Однак у всіх

трьох випадках управління кордонами, боротьба з нелегальною міграцією, торгівлею людьми, а також політика надання притулку були на першому місці порядку денного, тоді як міркування щодо міграції та розвитку та політики діаспори постали як політичний пріоритет лише в Молдова. Молдова є єдиною східноєвропейською країною, яка підписала Партнерство з мобільності ЄС, і, фактично, Молдова розробила багатий політичний портфель ініціатив у сфері міграції та розвитку. Це також єдина країна зі спеціалізованою правовою базою щодо інтеграції [6].

У 2022 році серед нелегальних мігрантів і нових заявників на отримання притулку в ЄС (окрім українців) більшість становили заявники з країн, охоплених війною і конфліктом. Але вони також включали значну частку громадян з дуже низькими шансами на позитивне рішення за їхніми заявами, які водночас скористалися безвізовим або спрощеним доступом до держав-членів ЄС або сусідніх країн. Тим часом Сербія взяла на себе зобов'язання посилити візовий режим, нещодавно запущена Європейська система інформації та авторизації подорожей (ETIAS) має допомогти виявити ризики нерегульованої міграції, пов'язані з конкретними країнами походження, а нещодавно укладені партнерства у сфері міграції та мобільності сприятимуть легальній міграції, а також посилять співпрацю щодо запобігання нерегульованій міграції. Зважаючи на велику увагу, яку приділяють питанням нерегульованої міграції та притулку в політичних дебатах, перегляд існуючих візових режимів залишатиметься важливим питанням політичного порядку денного і в 2023 році. [4]

Нерегулярні прибуття з інших регіонів світу, найімовірніше, знову зосередяться на західнобалканському та центрально-середземноморському маршрутах. Міграційний тиск не зменшиться через загострення насильницьких конфліктів, політичну нестабільність і погіршення економічних умов у багатьох регіонах походження, а також через наслідки глобальної кризи пропозиції та вартості життя. Однак, як і в попередні роки, їхній фактичний обсяг також залежатиме від рівня співпраці з країнами походження і транзиту та ефективності систем управління міграцією. Це стосується прикордонного контролю,

повернення та прийняття мігрантів, а також впливу в'їзного та візового режимів. Нещодавно укладені партнерства у сфері міграції та мобільності, що ґрунтуються на інтересах держав-членів та їхніх партнерів з-поза меж ЄС, сприятимуть не лише легальній міграції, а й співпраці у запобіганні нелегальній міграції. Однак їхній повний потенціал буде продемонстрований лише в найближчі роки [4].

Отже, після аналізу формування та розвитку європейської міграційної політики, можна зробити наступний висновок. На сьогоднішній день, європейська міграційна політика представляє собою багаторічний розвиток та адаптацію до різних обставин і викликів. Її основа полягає у принципах солідарності, відповідальності та поваги до прав людини. Серед країн-членів ЄС зростання імміграції призвело до нещодавніх переговорів про зміни в європейській політиці щодо біженців та міграції. Бажання бідних людей втекти від безнадійної економічної та соціальної ситуації в рідній країні є найпоширенішим стимулом для їхньої міграції. Оскільки ЄС є найбільшим у світі надавачем державної допомоги на цілі розвитку, нові підходи в європейській політиці розвитку є вкрай необхідними для підвищення ефективності цієї допомоги та створення стійкого поліпшення економічної ситуації серед бідних.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКИ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

2.1. Аналіз міграційних потоків та біженства в країнах Східної Європи.

Світ стоїть перед викликом глибоких змін у глобальній економіці, включаючи економічні кризи, демографічні та геополітичні зміни, а також умови працевлаштування та освіти, що швидко змінюються. Один з ключових аспектів вивчення міграційних процесів – це їх взаємозв'язок з макроекономічними показниками.

У цьому розділі проводиться аналіз впливу макроекономічних показників на міграційні процеси в обраних країнах – Болгарії, Угорщині, Румунії, Чехії, Польщі та Словаччині. Дослідження спрямоване на виявлення та аналіз тих чинників, які впливають на рівень міграції, зокрема на обсяги надісланих та отриманих грошових переказів, потоки біженців, а також на кількість іноземних студентів у вищій освіті.

Загальна кількість емігрантів, іммігрантів та біженців в країнах Східної Європи відображає складну картину міграційних тенденцій у регіоні, яка має важливе значення як для самого регіону, так і для міжнародної спільноти в цілому.

Еміграція, імміграція та біженство є ключовими процесами, які формують демографічну та культурну карту регіону. З одного боку, вони можуть сприяти обміну знаннями та ідеями, збагачуючи культурний та соціальний розвиток країн. З іншого боку, вони можуть створювати виклики в галузі соціального захисту, економічного розвитку та політичної стабільності.

Далі буде розглянуто загальну кількість емігрантів в країнах Східної Європи за 2002-2022 рр. Загальна кількість емігрантів у країнах Східної Європи відображає складну динаміку міграційних процесів та має значний вплив на розвиток регіону. Еміграція, як процес виїзду людей за межі своєї країни для

постійного проживання у інших країнах, відіграє важливу роль у соціальному, економічному та культурному житті країн Східної Європи.

Вона впливає на економіку, зменшуючи резерви робочої сили та може призводити до втрати талановитих кадрів та інтелектуального потенціалу. Однак емігранти також надсилають грошові перекази додому, що може стати важливим джерелом доходу для їхніх родин та сприяти економічному розвитку у регіоні.

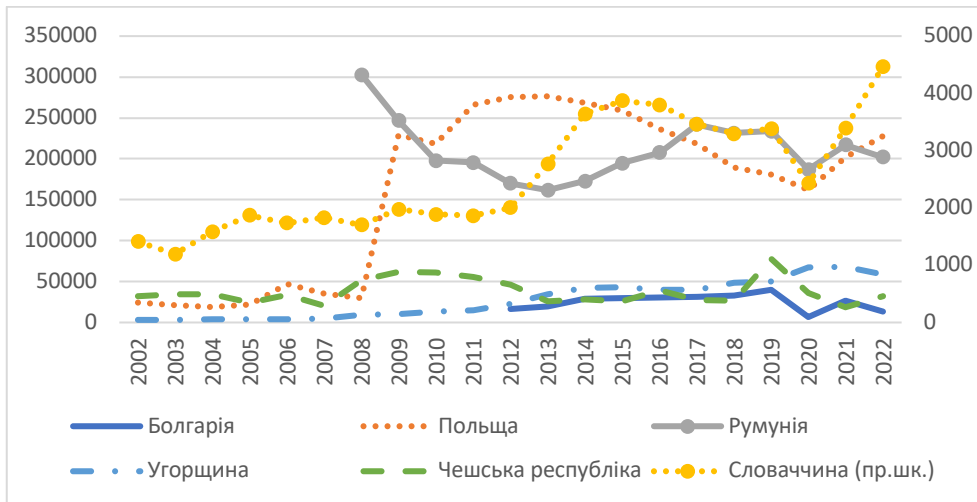

Рис. 2.1. Загальна кількість емігрантів в країнах Східної Європи за 2002-2022 роки, тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі даних [9].

Аналізуючи графік, можна побачити, що Угорщина та Болгарія мають дуже схожі ситуації. В Угорщині протягом 2002-2022 рр. не було сильних коливань в кількості емігрантів. Угорщина могла мати стабільну кількість емігрантів протягом цього періоду з декількох причин. По-перше, Угорщина може мати економічну стабільність, яка забезпечує стабільні можливості працевлаштування та життєвий рівень. Коли економічна ситуація в країні є стабільною, менше людей мають мотивацію емігрувати в пошуках кращого життя. Політична та соціальна стабільність також можуть зменшувати мотивацію для еміграції. Якщо у країні існує відносно високий рівень безпеки та стабільності, люди можуть відчувати менше потреби шукати інші місця для проживання.

Щодо Болгарії, то, наявні дані лише з 2012 року. Можна побачити, що з 2012 по 2019 рік ситуація була відносно стабільною, а вже у 2020 році кількість емігрантів значно зменшилася. У 2020 році багато країн ввели обмеження на

міжнародні подорожі та закриття кордонів для обмеження поширення COVID-19. Це може бути головною причиною зменшення кількості емігрантів з Болгарії, оскільки більшість людей могли утриматися від подорожей або відмовитися від намірів переїхати за кордоном через невизначеність і ризики, пов'язані з пандемією.

Розглядаючи Чехію, можна побачити, що періодами були значні коливання. Так, з 2007 по 2013 було значне збільшення емігрантів з країни. Світова фінансова криза, яка почалася у 2007-2008 роках, мала серйозний вплив на економіку багатьох країн, включаючи Чехію. Загальна економічна нестабільність, зниження заробітних плат та збільшення безробіття можуть бути причиною того, що деякі люди шукали можливості за кордоном. Також значний стрибок у числових значеннях був у 2019 році. Отже, можна зробити наступне припущення з цього приводу: можливо, у 2019 році економічна ситуація в Чехії або у визначених секторах економіки погіршилася, що спричинило відтік робочої сили за кордон.

Стосовно Словаччини, то ситуація досить неоднозначна. До 2012 року кількість емігрантів потроху зростала, а вже у 2014 році стався значний стрибок у збільшенні кількості емігрантів в країні. У 2014 році спостерігалось покращення економічних умов у деяких країнах, що привернуло більше емігрантів з Словаччини. Наприклад, збільшення обсягів робочих місць або підвищення рівня заробітної плати в інших країнах може збільшити мотивацію для міжнародної міграції. Так само як і в Болгарії, у 2020 році в Словаччині сталося різке падіння емігрантів, але вже у 2022 році країна реабілітувалась. У 2020 році пандемія COVID-19 спричинила економічний спад у багатьох країнах світу, включаючи Словаччину. У 2022 році спостерігалось покращення економічних умов в Словаччині та в інших країнах, що може призвести до збільшення можливостей для роботи та підвищення мотивації для еміграції. Наприклад, після пандемії може наступити економічне відновлення, що стимулює зростання зайнятості та ринку праці.

Щодо Польщі, то у 2009 році стався різкий стрибок у збільшенні емігрантів з країни. Світова фінансова криза, яка почалася у 2008 році, може бути головною причиною різкого стрибка у еміграції. Шукання кращих економічних можливостей за кордоном може бути реакцією на економічні труднощі в Польщі та усьому світі. Та з 2011 року й до 2020 спостерігається рівномірне падіння кількості емігрантів. Поступове падіння еміграції може бути пов'язане з поліпшенням економічної ситуації в Польщі, зокрема з розвитком внутрішнього ринку праці, збільшенням зарплат та можливостей для працевлаштування в країні.

Стосовно Румунії, то з 2008 року й до 2013 спостерігається зменшення емігрантів з країни. Під час світової фінансової кризи, яка почалася у 2008 році, Румунія також відчула великий економічний спад. Зменшення можливостей для роботи та підвищення безробіття можуть зменшити мотивацію для еміграції. Однак вже з 2013 й до 2019 ситуація змінюється, й числові значення починають зростати. Після кризи економіка Румунії поступово відновлювалася, або люди виявляли більшу зацікавленість у пошуках роботи або можливостей для розвитку за кордоном.

Далі буде розглянуто загальну кількість іммігрантів в країнах Східної Європи за 2002-2022 рр. Значення і вплив іммігрантів проявляються у різних сферах. По-перше, вони можуть вносити важливий внесок у розвиток економіки регіону через збільшення робочої сили, створення нових бізнесів та інноваційних проектів. Іммігранти часто працюють у сферах, які потребують додаткової робочої сили або висококваліфікованих спеціалістів, що сприяє економічному зростанню.

По-друге, іммігранти можуть збагатити культурне та соціальне середовище країн-приймачів, принісши з собою нові традиції, мови та культурні звичаї. Це може сприяти розвитку міжкультурного діалогу та розуміння, а також зміцненню соціальної об'єднання.

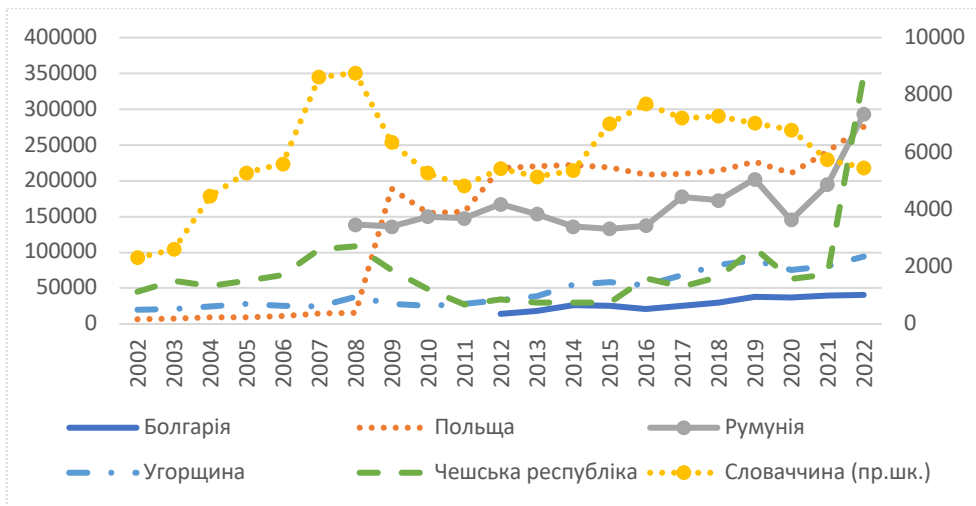

Рис. 2.2. Загальна кількість імігрантів в країнах Східної Європи за 2002-2022 роки, тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі даних [9].

Аналізуючи графік, можна побачити, що в Болгарії та Угорщині схожі ситуації. З початку розглянутого періоду загальна кількість імігрантів в країнах потрохи зростає аж до 2022 року. У цьому періоді Болгарія та Угорщина можуть привертати імігрантів завдяки своїм економічним можливостям. Наприклад, покращення економічного становища країн, зростання рівня заробітної плати або створення нових робочих місць може привертати імігрантів, які шукають кращі економічні умови.

Щодо Чехії, то з 2002 року й до 2008 кількість імігрантів в країні зростала. А вже у 2009-2011 роках значення почали різко падати. Глобальна фінансова криза, яка почалася у 2008 році, призвела до економічних труднощів у багатьох країнах світу, включаючи Чехію. Загострення економічної ситуації може призвести до зменшення кількості робочих місць та погіршення умов життя, що може зменшити привабливість країни для іміграції. До 2015 року ситуація була стабільною, а у 2015-2020 роках спостерігаються постійні коливання падінь та зростань у кількості імігрантів. Постійні коливання у кількості імігрантів можуть бути пов'язані з економічною нестабільністю, змінами у ринкових умовах та внутрішньою політикою країни. Наприклад, зміни в міграційній політиці, реформи ринку праці або зміни умов для надання віз можуть впливати на рівень іміграції. У 2022 році відбувся різкий стрибок. Звільнення вакцин та поступове

зняття обмежень у зв'язку з пандемією COVID-19 можуть стимулювати відновлення економічної активності в Чехії. Покращення економічної ситуації може знову зробити країну привабливішою для імміграції, оскільки іммігранти шукають можливості для роботи та покращення життя.

Стосовно Польщі, то у 2009 році стався різкий стрибок у кількості іммігрантів в країні. Загалом, до 2022 року число значення потрохи зростали, лише у 2020 році кількість іммігрантів трохи зменшилась. Польща, як країна зі стабільною економікою та широким ринком праці, може привертати іммігрантів, які шукають можливості для заробітку та покращення життя. Різке зростання кількості іммігрантів у 2009 році може бути пов'язане зі збільшенням кількості робочих місць або певних економічних можливостей, які відкрилися в країні у цей період. Коливання у кількості іммігрантів у 2020 році, коли кількість іммігрантів трохи зменшилась, може бути зумовлене впливом пандемії COVID-19 та пов'язаних з нею обмежень на міграційні потоки. Обмеження на подорожі та рух осіб, а також економічні та соціальні труднощі, спричинені пандемією, можуть призвести до зменшення кількості іммігрантів у 2020 році.

Щодо Румунії, то наявні дані лише з 2008 року. Можна побачити, що у 2008-2019 роках загальна кількість іммігрантів у країні зростала. Зростання кількості іммігрантів у період з 2008 по 2019 роки може бути пов'язане з покращенням економічних умов у Румунії або збільшенням кількості доступних робочих місць. Це може привертати іммігрантів, які шукають можливості для працевлаштування та покращення економічного стану. Але вже у 2020 році сталося різке падіння в числових значеннях. Однак починаючи з 2021 року, спостерігається стрімке зростання кількості іммігрантів у країні. Падіння у кількості іммігрантів у 2020 році може бути зумовлене впливом пандемії COVID-19. Обмеження на міжнародні подорожі та рух осіб, а також економічні труднощі, спричинені пандемією, можуть призвести до зменшення кількості іммігрантів у країні. Зростання кількості іммігрантів у 2021 році може бути пов'язане з послабленням обмежень та покращенням економічної ситуації, що сприяло знову залученню іммігрантів у країну.

Стосовно Словаччини, то тут можна спостерігати значні коливання у числових значеннях. У 2002-2008 роках помітне стрімке зростання кількості іммігрантів в країні. Однак вже у 2009-2011 роках все навпаки: значення почали різко зменшуватися. Стрімке зростання кількості іммігрантів у 2002-2008 роках може бути пов'язане з покращенням економічних умов у країні. Іммігранти часто переїжджають за кордон у пошуках кращих можливостей для працевлаштування та покращення життя. Однак після економічної кризи 2008 року імміграційні потоки можуть зменшитися через збільшення безробіття та загальні економічні труднощі. У 2014-2017 роках також спостерігається збільшення іммігрантів у країні, а вже у 2018-2022 роках помітне тенденцію до зменшення. Вплив пандемії COVID-19 на міграційні потоки може бути суттєвим. Обмеження на міжнародні подорожі та рух осіб, а також економічні труднощі, можуть призвести до зменшення кількості іммігрантів у 2020-2022 роках.

Далі буде розглянуто загальну кількість біженців в країнах Східної Європи за 2002-2021 рр. Біженці в країнах Східної Європи становлять складну та актуальну проблему, яка впливає на різні аспекти суспільного життя та економіки регіону. Зростаюча кількість біженців, що шукають притулок у країнах Східної Європи, викликає не лише гуманітарну, але й політичну та економічну напругу.

Біженці вносять різноманітний вплив на регіон. З одного боку, вони приносять з собою культурне розмаїття та нові перспективи, що можуть збагатити культурний ландшафт та сприяти розвитку міжкультурного діалогу. З іншого боку, надходження великої кількості біженців може створювати навантаження на соціальну та економічну інфраструктуру країн-приймачів, що вимагає адекватної відповіді з боку урядів та міжнародних організацій.

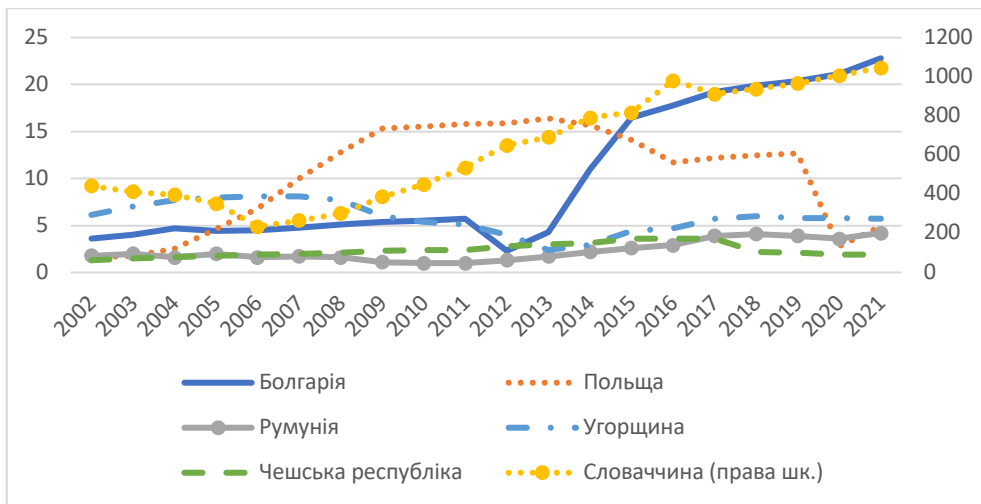

Рис. 2.3. Кількість біженців в країнах Східної Європи за 2002-2021 роки, тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що в Румунії та Чехії за 2002-2022 роки кількість біженців в країні була відносно однаковою. Не спостерігається тенденції різкої зміни показників. Я можу зробити наступні припущення з цього приводу: якщо обидві країни мали стабільні політичні умови протягом цього періоду, то це може призвести до стабільності у кількості біженців. Країни з політичною нестабільністю часто стають місцем більшого припливу біженців. Якщо країни мали стабільну міграційну політику, яка не підштовхувала або не відштовхувала біженців, це також може сприяти стабільності кількості біженців.

Щодо Угорщини, то тут ситуація трішки інша: до 2013 року кількість біженців значно зменшилася порівняно з періодом 2002-2009 років. У 2002-2009 роках Угорщина була однією з країн, що активно вступала до Європейського Союзу (2003 рік). Це могло призвести до збільшення кількості біженців, які шукали притулок у країні, оскільки членство в ЄС може вважатися привабливим для тих, хто шукає захисту або кращі умови життя. Проте до 2013 року Угорщина впровадила більш строгую міграційну політику, зокрема, у зв'язку з прийняттям законодавства, яке обмежувало можливості біженців отримати статус притулку. Такі законодавчі зміни могли знизити привабливість Угорщини для потенційних біженців та зменшити кількість осіб, які шукають притулок у країні.

Стосовно Болгарії, то тут можна спостерігати стрімке зростання кількості біженців в країні починаючи з 2013 року й до 2021 року. У період з 2013 по 2021 рік багато країн, зокрема Сирія, Ірак, Афганістан, та регіони, які охоплюють країни Південної Азії та Африки, стали свідками зростання політичних та соціальних конфліктів, війн, терористичних атак, а також економічної нестабільності. Ці фактори змусили мільйони людей шукати притулку та безпеки в інших країнах, у тому числі в Болгарії, яка могла бути однією з доступних та більш безпечних альтернатив. Отже, реальною причиною стрімкого зростання кількості біженців в Болгарії може бути ескалація конфліктів та нестабільності в країнах походження, що змусила багатьох людей шукати притулку та захисту в інших країнах.

У Словаччині за вказаний період кількість біженців в країні стабільно зростала. Це може бути пояснене здебільшого двома основними причинами: у порівнянні з іншими країнами регіону, Словаччина може мати менш строгую міграційну політику, що робить її більш доступною для біженців. Наприклад, політика щодо надання статусу біженця може бути менш обмежувальною, або процес отримання статусу може бути більш спрощеним. І друга причина – це геополітичне положення: Словаччина розташована у центральній частині Європи, і це може зробити її привабливою для біженців як транзитна або кінцева точка їхньої міграційної подорожі. Географічне розташування може сприяти потоці біженців через країну, збільшуючи загальну кількість тих, хто зупиняється в Словаччині.

Далі розглянемо Польщу. Можна помітити, що більша частка біженців в країні перепадає на період з 2007 року по 2016 рік. Це може бути пояснено наступним чином: Польща пережила значний економічний розвиток після приєднання до Європейського Союзу у 2004 році. Покращення економічної ситуації країни може призвести до зменшення кількості біженців, оскільки люди можуть більше залишатися власною країною або шукати працевлаштування в інших країнах, де економічні умови є менш вигідними. Однак вже у 2016 році числові дані даної країни почали значно зменшуватися.

На даному графіку не зображені дані за 2022 рік, тому що числові значення в деяких країнах збільшилися в 10 разів, а в інших, наприклад, в 100. Отже, розглянемо їх окремо: Болгарія – 176,3 тис. (порівняно з 22,8 у 2021 році), Польща – 971,1 тис. (порівняно з 4,9 у 2021 році), Румунія – 105,6 тис. (порівняно з 4,2 у 2021 році), Словаччина – 96 563 людей (порівняно з 1 046 у 2021 році), Угорщина – 35,4 тис. (порівняно з 5,7 у 2021 році), Чехія – 435,2 тис. (порівняно з 1,9 у 2021 році). Збільшення кількості біженців у країнах Центральної та Східної Європи в 2022 році, зокрема в Болгарії, Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Чехії, може бути безпосередньо пов'язане з військовим конфліктом та гуманітарною кризою в Україні. Збільшення кількості біженців у цих країнах може бути наслідком ескалації військового конфлікту в Україні. За таких умов, багато людей може намагатися втекти з України, шукаючи безпеки та притулку у сусідніх країнах.

2.2. Значення і вплив іноземних студентів на країни Східної Європи

У даному підрозділі буде проаналізована загальна кількість іноземних студентів в країнах Східної Європи за 2002-2021 рр., а також їх вплив на економіку.

Загальна кількість іноземних студентів у вищій освіті в країнах Східної Європи є важливим індикатором міжнародного впливу та привабливості цього регіону для навчання. Приїзд студентів з інших країн відображається на різноманітних аспектах суспільного та економічного життя країн-приймачів.

Значення і вплив іноземних студентів для країн Східної Європи виявляється у декількох аспектах. По-перше, вони приносять з собою культурне багатство та різноманіття, сприяючи міжкультурному обміну та розвитку культурного розмаїття університетських середовищ. По-друге, приїзд іноземних студентів збільшує економічний потік до регіону через плату за навчання, житло, послуги та інші витрати, що сприяє розвитку місцевих економік.

Крім того, іноземні студенти часто стають авторами ідей та інновацій, що можуть сприяти науковим та технологічним досягненням у регіоні. Їхні знання та навички можуть також стати цінним ресурсом для місцевого ринку праці, збільшуючи конкурентоспроможність та міжнародний престиж вищої освіти у країнах Східної Європи.

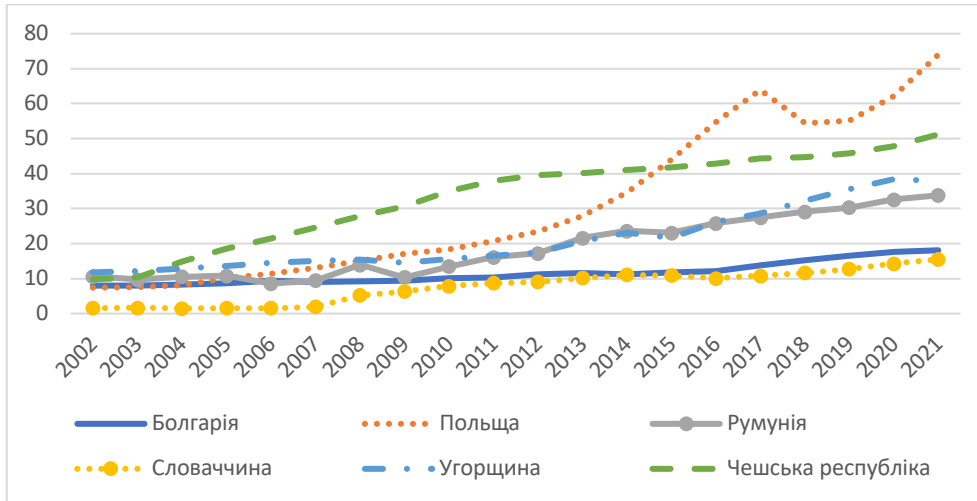

Рис. 2.4. Загальна кількість іноземних студентів у вищій освіті в країнах Східної Європи за 2002-2021 роки, тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі даних [8].

Аналізуючи графік, можна побачити, що майже в усіх країнах схожа тенденція: і в Болгарії, і в Словаччині, і в Румунії, і в Угорщині починаючи з 2002 року й до 2021 року кількість іноземних студентів у вищій освіті в цих країнах потрохи збільшувалась. Щодо Чехії, то ситуація така сама, однак, загалом, числові значення даного показника більші в цій країні за кожний рік. За останні десятиліття міжнародна студентська мобільність стала все більш поширеною. Студенти шукають можливості для навчання в інших країнах з метою отримання якісної освіти, розвитку міжкультурного досвіду та покращення майбутніх кар'єрних можливостей. Багато країн активно рекламують свої вищі навчальні заклади та надають різноманітні програми обміну студентами, стипендії та інші фінансові підтримки для приваблення іноземних студентів.

Стосовно Польщі, то тут трохи інша ситуація. Починаючи з 2012 року кількість іноземних студентів у вищій освіті почала стрімко збільшуватися. Польща стала привабливим напрямком для іноземних студентів через свою

якісну вищу освіту, високий стандарт академічних програм та доступність навчання англійською мовою. Однак у 2017 році можна спостерігати різке падіння на графіку, але з 2019 року дані знов почали зростати. Різке падіння кількості іноземних студентів у вищій освіті в Польщі у 2017 році може бути наслідком різних факторів, таких як зміни в міграційній політиці, політичні та економічні нестабільності, а також загальний стан міжнародних відносин. Однак пізніше відновлення та збільшення кількості іноземних студентів може бути наслідком прийняття нових політичних та міграційних стратегій, а також активної маркетингової політики у сфері освіти.

Збільшення загальної кількості іноземних студентів у вищій освіті в країнах Східної Європи з 2021 року може бути пояснене кількома факторами. Розвиток вищої освіти: країни Східної Європи постійно вдосконалюють системи вищої освіти, поліпшують якість навчання та розвивають академічні програми, що привертає іноземних студентів. Міжнародні програми обміну: розширення міжнародних програм обміну студентів і наукових співробітників, таких як програма Erasmus+, створює більше можливостей для іноземних студентів отримати вищу освіту в країнах Східної Європи. Економічна привабливість: у порівнянні з країнами Західної Європи, вища освіта в країнах Східної Європи може бути економічно більш доступною для іноземних студентів, особливо за рахунок низьких вартостей навчання та житла.

Присутність іноземних студентів у вищій освіті в країнах Східної Європи може мати значний економічний вплив з декількох точок зору. Іноземні студенти, як правило, платять вищій освіті відшкодування за навчання, яке може бути вищим, ніж для внутрішніх студентів. Ці платежі становлять значний додатковий дохід для університетів і коледжів. Притягнення іноземних студентів сприяє міжнародному обміну знань і культур, що може сприяти розвитку інновацій та створенню нових бізнес-ідей. Приємне навчальне середовище для іноземних студентів може підвищити престиж і міжнародну репутацію вищих навчальних закладів країни, що може залучити більше інвестицій та сприяти міжнародному співробітництву.

Далі буде проаналізована загальна кількість іноземних студентів з країн Східної Європи за 2002-2021 рр., а також їх вплив на економіку.

Значення і вплив іноземних студентів з країн Східної Європи для регіону проявляються у кількох ключових аспектах. По-перше, вони виконують роль культурних посланців, сприяючи обміну ідей, цінностей та досвіду між країнами та культурами. Це сприяє розширенню світогляду та поглибленню міжнародного розуміння.

По-друге, відправка студентів за кордон може мати значний економічний вплив на країни-відправники, оскільки це дозволяє їм залучати іноземні інвестиції в освіту, підвищувати кваліфікацію свого населення та розвивати галузі, які важливі для глобальної конкурентоспроможності.

Крім того, іноземні студенти часто стають мостом між академічною спільнотою регіону та світовими науковими та технологічними досягненнями, що сприяє обміну знаннями та інноваціями. Їхній внесок може підтримувати розвиток високотехнологічних галузей та стимулювати науково-дослідну діяльність у регіоні.

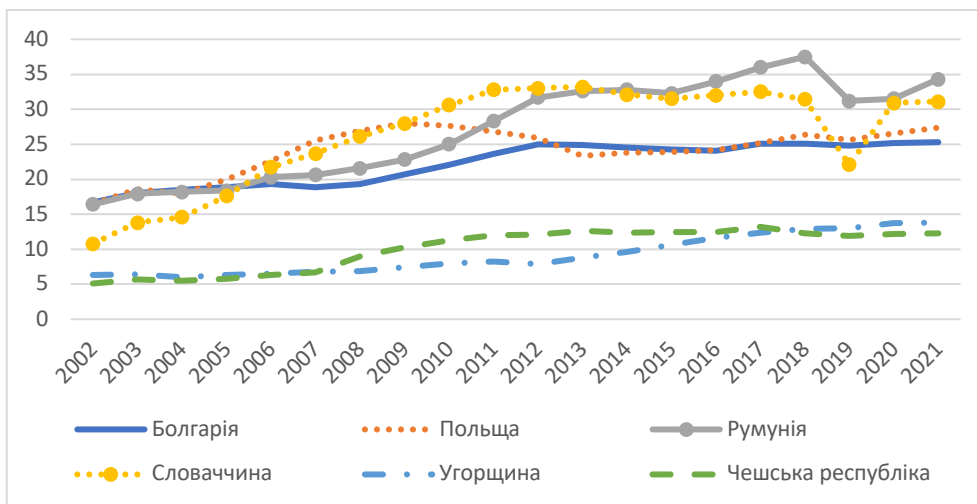

Рис. 2.5. Загальна кількість іноземних студентів у вищій освіті з країн Східної Європи за 2002-2021 роки, тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі даних [8].

Аналізуючи графік, можна побачити, що, загалом, країни Східної Європи мають схожу тенденцію зміни кількості іноземних студентів у вищій освіті з країн. Майже однакові значення мають Чехія та Угорщина. Трохи більші

значення мають Польща та Болгарія. За вказаний період в Словаччині та Румунії можна побачити, що саме з цих країн більше студентів виїжджало.

Країни, такі як Чехія та Угорщина, можуть привертати іноземних студентів завдяки високій якості освіти, доступній вартості навчання та привітному студентському середовищу. Це може призводити до стабільної кількості іноземних студентів протягом деякого періоду.

Виїзд іноземних студентів для навчання за кордоном може мати різноманітний економічний вплив на країни, з яких вони виїжджають. Виїзд іноземних студентів може призводити до втрати талановитих та кваліфікованих кадрів з країни походження. Це особливо стосується сфери освіти та науки, де студенти можуть здобувати високі кваліфікації та потім залишати країну для роботи за кордоном. Виїзд студентів може також означати втрату інвестицій у вищу освіту в країні походження. Уряди часто інвестують кошти у навчальні заклади та наукові програми, і втрата студентів може вплинути на фінансування цих ініціатив.

Отже, виїзд іноземних студентів може мати значний економічний вплив на країни походження, зокрема призводити до втрати кадрів, інвестицій та потенційних доходів, а також впливати на культурний та освітній обмін [31].

2.3. Надіслані та отримані грошові перекази з країн Східної Європи.

Надіслані грошові перекази з країн Східної Європи відіграють важливу роль у економіці та соціальному розвитку регіону. Цей вид фінансових трансфертів, які здійснюються мігрантами або працівниками зарубіжжя, має значний вплив на багато аспектів життя відправників і отримувачів коштів.

Перш за все, надіслані грошові перекази стають важливим джерелом доходу для місцевих господарств, особливо для сімей, які можуть бути уразливими через економічні труднощі. Ці перекази часто використовуються для покриття основних витрат на життя, таких як харчування, освіта та медична

допомога, і відіграють ключову роль у забезпеченні базового рівня життя для мільйонів сімей.

З іншого боку, надіслані грошові перекази можуть також мати значний вплив на економічний розвиток країн-отримувачів. Вони можуть стимулювати споживчу активність, підтримуючи місцеві ринки товарів і послуг, а також сприяти розвитку місцевих підприємств. Крім того, вони можуть використовуватися для інвестицій у власний бізнес або в надання мікrokредитів, що сприяє підприємницькій активності та створенню нових робочих місць.

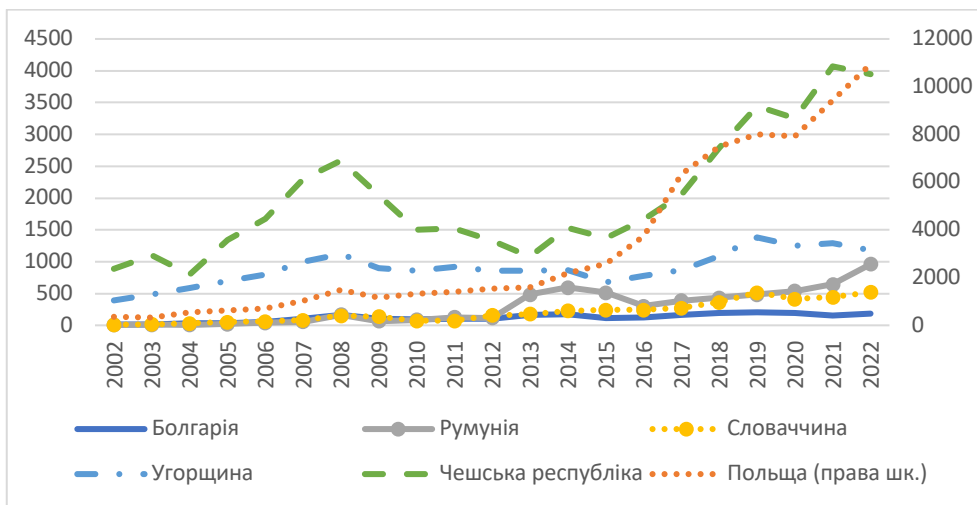

Рис. 2.6. Надіслані грошові перекази з країн Східної Європи за 2002-2022 роки, млн. дол. США.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що впродовж зазначеного періоду сума надісланих грошових переказів з Словаччини, Болгарії та Румунії були відносно схожими. Щодо Угорщини, то там можна побачити трохи вищі значення. Така стабільність пов'язана з економічною ситуацією в Угорщині та інших країнах (Словаччина, Болгарія, Румунія). Якщо ситуація була стабільною, без великих коливань, то і обсяги грошових переказів можуть залишатися відносно сталими. Люди, які перебувають за кордоном, можуть продовжувати регулярно надсилати гроші додому без значних змін у зв'язку з економічними факторами. Стосовно Чеської республіки, то порівняно з попередньо проаналізованими країнами її показники значно відрізняються. Можна помітити, що впродовж 2004-2008 рр. сума грошових переказів зростала, а вже з 2008 до

2013 почала стрімко падати. Причиною цьому могла стати світова фінансова криза, яка розпочалася у 2008 році. Вона мала серйозний вплив на економіки багатьох країн, включаючи Чехію. Ця криза може призвести до зменшення споживчої активності та зменшення кількості грошей, які надсилаються із-за кордону. Аналізуючи числові дані Польщі, то тут ситуація зовсім інша. Ця країна значно відрізняється за сумами надісланих грошових переказів (права шкала). З 2002 року до 2016 року, числові значення потрохи зростали, а вже з 2016 року можна спостерігати стрімке зростання грошових переказів. Стрімке зростання грошових переказів з Польщі з 2016 року може бути пояснене кількома факторами. Польща зазнала значного економічного зростання у цей період, що призвело до збільшення кількості польських громадян, які працюють за кордоном. Вищий рівень зайнятості і доходів може призвести до більшого обсягу грошових переказів назад до країни. Зміна візової політики та умов працевлаштування в інших країнах Європи, де працюють польські емігранти, також вплинули на обсяги грошових переказів. Збільшення кількості польських емігрантів або покращення їхнього фінансового стану може призвести до збільшення обсягів грошових переказів. Загалом, стрімке зростання грошових переказів з Польщі з 2016 року може бути результатом комбінації економічних, соціальних та технологічних факторів, які сприяють збільшенню кількості грошових переказів назад до країни.

Надіслані грошові перекази з країн Східної Європи у 2022 році продовжують зростати. Після пандемії COVID-19 економіка країн Східної Європи може зазнавати певного відновлення, що сприяє збільшенню обсягу фінансових трансферів і надсиланню грошей родичам або родинам від робітників-емігрантів. Міграційні процеси: зростання міграційних потоків з країн Східної Європи може призводити до збільшення кількості робітників-емігрантів, які надсилають гроші своїм родинам до своїх рідних країн.

Далі будуть проаналізовані грошові перекази, які були отримані в країнах Східної Європи, а також їх вплив на економіку.

Отримані грошові перекази в країни Східної Європи відіграють ключову роль у розвитку економіки та соціальной сфері регіону. Цей вид фінансових трансфертів, що надходять від мігрантів або осіб, які працюють за кордоном, має значний вплив на життя місцевих громадян та економічний розвиток країн.

Отримані грошові перекази мають потенціал стимулювати економічний розвиток регіону. Вони можуть сприяти збільшенню споживчого попиту, розвитку місцевих підприємств та зменшенню бідності через створення нових робочих місць та підтримку підприємницької ініціативи.

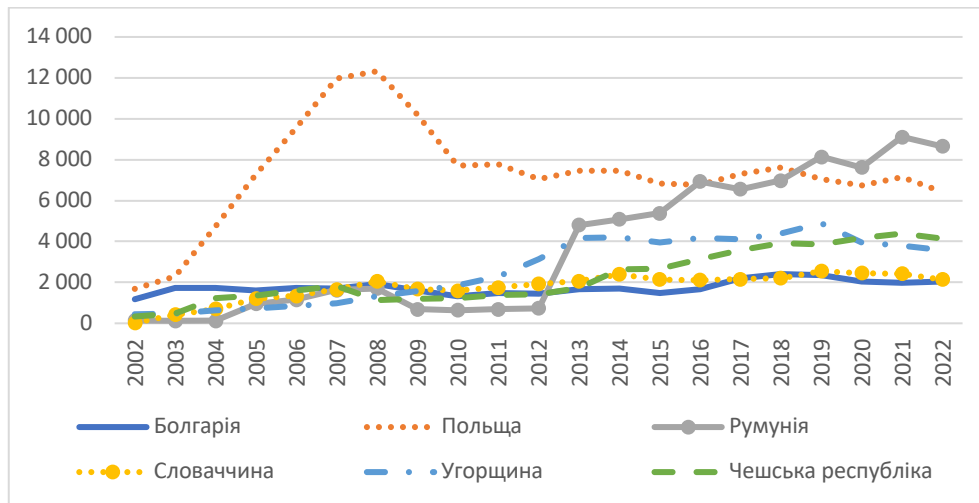

Рис. 2.7. Отримані грошові перекази в країни Східної Європи за 2002-2022 роки, млн. дол. США.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що сума отриманих грошових переказів у Чехію, Словаччину, Болгарію та Угорщину майже не змінювалася протягом розглянутого періоду, однак за останні роки вона мала тенденцію до збільшення. Після періоду економічної нестабільності, яка може бути характерною для деяких країн, економіки цих країн можуть відновлюватися, що призводить до збільшення доходів та зменшення безробіття. Це може призвести до збільшення суми грошових переказів. Також збільшення міграційних потоків з цих країн може призвести до збільшення кількості грошових переказів, оскільки емігранти надсилають гроші своїм родинам у країні походження. Щодо Румунії, то її числові значення за вказаний період до 2012 року були одними з найменших, а починаючи з 2012 року почали стрімко зростати. Період до 2012

року може бути визначений економічною кризою, яка почалася у 2008 році. Румунія, як і багато інших країн, відчула наслідки цієї кризи, що призвело до погіршення економічної ситуації та зменшення можливостей для заробітку в країні. Однак після періоду кризи може наступити економічне відновлення, що може сприяти зростанню грошових переказів. Зміна умов працевлаштування та зростанням можливостей для міграції може призвести до збільшення кількості румунських емігрантів, які працюють за кордоном і надсилають гроші своїм родинам у країні. Стосовно Польщі, то тут ситуація значно різниця, особливо порівняно з Румунією. З 2003 року й до 2008 року, можна побачити стрімке зростання кількості отриманих грошових переказів в країну. Це може бути пояснене кількома факторами: Польща стала членом Європейського Союзу в 2004 році. Це відкрило нові можливості для міграції та працевлаштування для польських громадян у країнах ЄС, особливо у країнах, де працевлаштування було більш доступним або заробітні ставки були вищими. Це могло призвести до збільшення кількості грошових переказів в Польщу з-за кордону. Польща переживала період економічного розвитку та зростання підприємницької активності в цей період. Це може призвести до збільшення кількості польських громадян, які виїжджають за кордон працювати, і надсилають гроші своїм родинам в Польщу. Однак вже у 2008-2010 роках можна помітити, що кількість отриманих грошових переказів значно знизилася. Це скоріш за все було пов'язано з фінансовою кризою, яка розпочалася у 2008 році. А після 2010 року ситуація відносно стабільна.

Загалом, починаючи з 2012 року, сума отриманих грошових переказів була відносно рівномірною.

Щодо 2022 року, можна помітити, як сума отриманих грошових переказів в усіх розглянутих країнах почала зменшуватися. Конфлікти або політичні турбулентності у країнах, звідки надходять грошові перекази, можуть призвести до зменшення довіри до фінансових систем та небезпеки втрати коштів у результаті фінансових труднощів.

Отже, можна зробити кілька важливих висновків після аналізу в цьому розділі:

1. Загальна кількість емігрантів у країнах Східної Європи відображає складну динаміку міграційних процесів та має значний вплив на розвиток регіону. Еміграція відіграє важливу роль у соціальному, економічному та культурному житті країн Східної Європи, впливаючи на економіку через зменшення резервів робочої сили та втрату талантів, але також надаючи додаткове джерело доходу через грошові перекази.

2. Значення і вплив іммігрантів проявляються у різних сферах. По-перше, вони можуть вносити важливий внесок у розвиток економіки регіону через збільшення робочої сили, створення нових бізнесів та інноваційних проєктів. Іммігранти часто працюють у сферах, які потребують додаткової робочої сили або висококваліфікованих спеціалістів, сприяючи економічному зростанню. По-друге, іммігранти можуть збагатити культурне та соціальне середовище країн-приймачів, принісши з собою нові традиції, мови та культурні звичаї, що сприяє міжкультурному діалогу та соціальній об'єднаності.

3. Стабільність політичних та соціальних умов у деяких країнах сприяла відносній стабільності кількості біженців протягом розглянутого періоду. Другим важливим аспектом є вплив міграційної політики на потоки біженців. Введення строгіших міграційних політик може призвести до зменшення кількості біженців у країні, в той час як менш обмежувальна політика може збільшити їхню кількість. Третій аспект стосується географічного розташування та ролі країн як транзитних або кінцевих точок міграційних маршрутів.

4. Майже у всіх країнах Східної Європи спостерігається загальна тенденція збільшення кількості іноземних студентів у вищій освіті. Це свідчить про зростаючу популярність цього регіону серед міжнародних студентів. По-друге, країни з високою якістю освіти, доступною вартістю навчання та привітним студентським середовищем, привертають більше іноземних студентів. Це допомагає створювати стабільні потоки студентів з року в рік.

5. Виїзд іноземних студентів може мати різноманітний економічний вплив на країни походження, включаючи втрату кваліфікованих кадрів, інвестицій та потенційних доходів, а також вплив на культурний та освітній обмін.

6. Фінансові кризи, які відбулися в минулому, мали значний вплив на міграційні потоки та обсяги грошових переказів. Після криз може наступати період економічного відновлення, що призводить до збільшення міграційних потоків та зростання обсягів грошових переказів.

7. Членство в Європейському Союзі впливає на міграційні потоки та обсяги грошових переказів. Воно відкриває нові можливості для міграції та працевлаштування громадянам країн-членів.

8. Крім економічних аспектів, соціальні та технологічні фактори також впливають на міграційні процеси. Зміни в умовах працевлаштування та візовій політиці, а також зростання рівня доходів, можуть стимулювати міграційні потоки та обсяги грошових переказів.

2.4. Регресійний аналіз впливу міграції та грошових переказів на ВВП Польщі, Румунії та Словаччини

У даному підрозділі досліджується вплив основних економічних показників на ВВП Польщі, Румунії та Словаччини за допомогою регресійної моделі. Дана регресійна модель досліджує вплив таких показників як зайнятість іммігрантів, надіслані грошові перекази, отримані грошові перекази, загальна кількість емігрантів та іммігрантів на ВВП вказаних країн. Отже, модель має вигляд:

$$GDP_t = \alpha + EI\beta_1 + RP\beta_2 + RR\beta_3 + IM\beta_4 + EM\beta_5 + \varepsilon_t$$

Де GDP – ВВП,

EI – зайнятість іммігрантів,

RP – надіслані грошові перекази,

RR – отримані грошові перекази,

IM – загальна кількість іммігрантів,

EM – загальна кількість емігрантів.

Дана модель була оцінена на підставі річних статистичних даних Польщі, Румунії та Словаччини за період з 2002 року по 2022 рік. Показники отримано із бази даних МВФ World Economic Outlook Database та European Central Bank - Statistical Data Warehouse.

В першу чергу було розглянуто регресійну модель Польщі. Коефіцієнт детермінації (R^2), який показує ступінь пояснення залежної змінної вибраними незалежними змінними та може мати значення від 0 до 1, тобто чим ближче до 1, тим зв'язок сильніше. В результаті аналізу було отримано коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,887$, тобто обрані фактори пояснюють зміну на 89%, що є доволі високим значенням. Скоригований R^2 дає більш точну оцінку якості моделі, враховуючи кількість предикторів та розмір вибірки, що робить його кращим інструментом для порівняння моделей з різною складністю. В даній моделі скорегований R^2 дорівнює 86%.

Далі виходячи з отриманих даних у табл. 2.1. будуть проаналізовані дані регресійної моделі, а саме стандартизовані бета-коефіцієнти. Абсолютне значення стандартизованого бета-коефіцієнта показує, чи є вплив на залежну змінну: чим вищий коефіцієнт, тим більший вплив. Стандартизований коефіцієнт показує, що відбувається, коли незалежна змінна змінюється на 1 стандартне відхилення, як це впливатиме на залежну змінну.

Таблиця 2.1.

Коефіцієнти					
Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t-стат.
		B	Стд. Похибка		
1	(Константа)	-162,912	97,339		-1,674
	EI	5,893	1,888	0,982	3,721
	RP	0,024	0,007	0,585	3,419
	RR	0,015	0,003	0,280	2,638
	IM	-0,001	0,001	-0,614	-1,610
	EM	0,001	0,000	0,519	2,761
а. Залежна змінна: GDP					

Джерело: складено автором на основі даних [7] і [9].

За результатами аналізу, виявлено, що позитивний вплив мають наступні змінні: зайнятість мігрантів, отримані та надіслані грошові перекази та загальна кількість мігрантів (вони значущі). Після проведення аналізу, було підраховано t-критерий. В даній роботі вона має значення 2,12.

Дивлячись у таблицю, можна побачити, який із факторів впливає на змінну найбільше – зайнятість іммігрантів. Бета-коефіцієнт зайнятих іммігрантів свідчить про те, що зростання кількості зайнятих іммігрантів сприяє збільшенню ВВП. Висока t-статистика (3,721) в порівнянні з t-критерієм (2,12) підтверджують значущість цього ефекту.

Після аналізу бета-коефіцієнта надісланих грошових переказів, можна побачити, що збільшення кількості надісланих грошових переказів з Польщі сприяє зростанню ВВП. Значимість цього ефекту підтверджується t-статистикою (3,419) в порівнянні з t-критерієм (2,12).

Щодо бета-коефіцієнта отриманих грошових переказів в Польщу, ситуація така сама: збільшення грошових переказів, які отримує країна, сприяє зростанню ВВП. Висока t-статистика (2,638) в порівнянні з t-критерієм (2,12) підтверджують значущість цього ефекту.

Стосовно, бета-коефіцієнту, що відповідає показникові кількості емігрантів, то також при зростанні цього показника, ВВП збільшується. Висока t-статистика (2,761) в порівнянні з t-критерієм (2,12) підтверджують, що загальна кількість емігрантів має вплив на ВВП, тобто показник є значущим.

Після аналізу показників значущості, було виявлено один коефіцієнт, який є не значимим – ІМ (загальна кількість іммігрантів). Відповідно до моделі, якщо t-статистика менше t-критерія, то показник є незначущим. В даному випадку, t-статистика – (-1,610), а t-критерий – 2,12. Підсумовуючи, можна сказати, що аналіз не підтвердив зв'язок загальної кількості іммігрантів із ВВП.

З огляду на всі проаналізовані вище дані, можна скласти наступну модель за допомогою методу найменших квадратів:

$$\text{GDP} = 0,982*ei + 0,585*rp + 0,280*rr - 0,614*im + 0,519*em$$

$$(3,721)^{***} (3,419)^{**} (2,638)^{**} (-1,610) (2,761)^{**}$$

Далі буде проаналізовано регресійну модель Румунії. В результаті аналізу було отримано коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,854$, тобто обрані фактори пояснюють зміну на 85%, що є доволі високим значенням. У цій моделі скоригований R^2 становить 82%.

Далі виходячи з отриманих даних у табл. 2.2. будуть проаналізовані дані регресійної моделі, а саме стандартизовані бета-коефіцієнти.

Таблиця 2.2.

Коефіцієнти					
Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t-стат.
		B	Стд. Похибка		
1	(Константа)	-134,522	60,131		-2,237
	EI	3,931	1,088	0,391	3,613
	RP	0,064	0,057	0,250	1,132
	RR	0,002	0,004	0,090	0,494
	IM	0,000	0,000	0,139	0,622
	EM	0,000	0,000	0,245	1,592
а. Залежна змінна: GDP					

Джерело: складено автором на основі даних [7] і [9].

Після проведеного аналізу, можна побачити, що в даній моделі було виявлено один значущий показник – зайнятість іммігрантів. Наступні показники є незначущими: отримані та надіслані грошові перекази, загальна кількість емігрантів та іммігрантів.

Дивлячись у таблицю, можна побачити, що загальна кількість зайнятих іммігрантів має вплив на ВВП. Бета-коефіцієнт зайнятих іммігрантів свідчить про те, що зростання кількості зайнятих іммігрантів сприяє збільшенню ВВП. Висока t-статистика (3,613) в порівнянні з t-критерієм (2,12) вказує на те, що показник є значущим і має вплив на залежну змінну.

Щодо надісланих та отриманих грошових переказів, то вплив цих коефіцієнтів на ВВП не підтвердився. Т-статистика показника отриманих грошових переказів дорівнює 0,494 одиниць, що в порівнянні з t-критерієм (2,12) підтверджує відсутність значущості. Щодо показника, що відповідає надісланим

грошовим переказам, то його t-статистика (1,132) в порівнянні з t-критерієм (2,12), що підтверджує відсутність значущості.

Щодо загальної кількості емігрантів та іммігрантів, то в даному випадку, показники також виявилися незначущими: t-статистика у випадку емігрантів дорівнює 1,592, та в іммігрантів – 0,622 в порівнянні з t-критерієм – 2,12.

З огляду на всі проаналізовані вище дані, можна скласти наступну модель за допомогою методу найменших квадратів:

$$\text{GDP} = 0,391 \cdot e_i + 0,250 \cdot r_p + 0,090 \cdot r_r + 0,139 \cdot i_m + 0,245 \cdot e_m$$

$$(3,613)^{***} \quad (1,132) \quad (0,494) \quad (0,622) \quad (1,592)$$

Далі буде проаналізована регресійна модель Словаччини. В результаті аналізу було отримано коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,834$, тобто обрані фактори пояснюють зміну на 83%, що є доволі високим значенням. Скоригований R^2 дає більш точну оцінку якості моделі, враховуючи кількість предикторів та розмір вибірки, що робить його кращим інструментом для порівняння моделей з різною складністю. В даній моделі скорегований R^2 дорівнює 80%.

Далі виходячи з отриманих даних у табл. 2.3. будуть проаналізовані дані регресійної моделі, а саме стандартизовані бета-коефіцієнти.

Таблиця 2.3.

Коефіцієнти					
Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t-стат
		B	Стд. Похибка		
1	(Константа)	29,470	18,809		1,567
	EI	0,257	0,293	0,084	2,877
	RP	0,022	0,019	0,162	2,123
	RR	0,032	0,005	1,008	6,062
	IM	-0,001	0,001	-0,105	-0,951
	EM	-0,005	0,003	-0,216	-1,526
а. Залежна змінна: GDP					

Джерело: складено автором на основі даних [7] і [9].

Після аналізу, було виявлено наступні значущі показники: зайняті іммігранти, надіслані та отримані грошові перекази. Незначущими показниками є загальна кількість емігрантів та іммігрантів.

Аналізуючи таблицю, можна побачити, що бета-коефіцієнт зайнятих імігрантів свідчить про те, що зростання кількості зайнятих імігрантів сприяє збільшенню ВВП. Щодо t-статистики, то показник дорівнює 2,877, в порівнянні з t-критерієм (2,12), він є значущим.

Після аналізу бета-коефіцієнта надісланих грошових переказів, можна побачити, що збільшення кількості надісланих грошових переказів зі Словаччини сприяє зростанню ВВП. Значимість цього ефекту підтверджується t-статистикою (2,123) в порівнянні з t-критерієм (2,12).

Щодо бета-коефіцієнта отриманих грошових переказів в Словаччину, ситуація така сама: збільшення грошових переказів, які отримує країна, сприяє зростанню ВВП. Висока t-статистика (6,062) в порівнянні з t-критерієм (2,12) підтверджують значущість цього ефекту.

Після аналізу було виявлено два незначущих коефіцієнтів: загальна кількість емігрантів та імігрантів. T-статистика загальної кількості емігрантів дорівнює (-1,526), а імігрантів – (-0,951), в порівнянні з t-критерієм (2,12). Підсумовуючи, можна сказати, що аналіз не підтвердив зв'язок загальної кількості емігрантів та імігрантів із ВВП.

З огляду на всі проаналізовані вище дані, можна скласти наступну модель за допомогою методу найменших квадратів:

$$\text{GDP} = 0,084*ei + 0,162*rp + 1,008*rr - 0,105*im - 0,216*em$$

$$(2,877)** (2,123)** (6,062)*** (-0,951) (-1,526)$$

Отже, далі більш детально проаналізуємо, який саме вплив оказують зайняті імігранти, грошові перекази та імігранти на ВВП країн. За даними регресійної моделі, зайняті імігранти впливають на ВВП в кожній країні. Імігранти, які знаходять роботу, сприяють зростанню продуктивності та економічної активності. Вони додають робочу силу до ринку, що може призводити до збільшення виробництва товарів та послуг. Більша зайнятість означає більше податків та внесків у соціальні фонди, що позитивно впливає на державний бюджет.

Щодо грошових переказів, то грошові перекази, які надходять від імігрантів їхнім родинам, збільшують споживчі витрати, що підтримує внутрішній попит. Також частина грошових переказів може використовуватись для інвестицій у малий бізнес, нерухомість або освіту, що сприяє довгостроковому економічному зростанню. Також, як і загальна кількість зайнятих імігрантів, грошові перекази впливають на ВВП в кожній країні.

Стосовно імігрантів, то збільшення їхньої кількості заповнює робочі місця, що залишаються вакантними, підвищуючи загальну зайнятість. Імігранти часто є молодими людьми, що допомагає балансувати вікову структуру населення, знижуючи демографічне навантаження на економіку. Загальна кількість імігрантів не має впливу на ВВП лише в Румунії.

Відтік емігрантів часто компенсується притоком імігрантів, що мінімізує негативний вплив на ринок праці та економіку. Сучасна економіка є мобільною і адаптованою до переміщення робочої сили. Емігранти часто продовжують підтримувати зв'язок зі своєю країною походження, надсилаючи грошові перекази, що компенсує їхній від'їзд.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

3.1. Міграційні процеси між країнами СЄ та Україною

Сучасні міграційні процеси в Україні формувалися під впливом соціально-економічного розвитку та геополітичних трансформацій останнього десятиліття, включаючи події 2022 року. Найбільшими міграційними потоками є зовнішня трудова міграція, переміщення внутрішньо переміщених осіб та вимушена міграція до кордонів країни з районів бойових дій.

Що стосується запровадження безвізового режиму з ЄС для розвитку українського ринку праці, то варто звернути увагу на наступні моменти. По-перше, згаданий режим відкриває більш перспективні можливості для працевлаштування українських громадян та організації навчання української молоді в європейських вищих навчальних закладах. По-друге, враховуючи привабливість європейського ринку праці для українців, можна очікувати в найближчій перспективі збільшення кількості українських громадян, які виїжджають на роботу та навчання до ЄС.

Однак збільшення трудової міграції до європейських країн висококваліфікованих працівників, а також молоді, якщо вона не повернеться в Україну після навчання, все ж таки може негативно вплинути на розвиток національної економіки, якщо українським підприємствам не вистачатиме висококваліфікованих працівників.

Загалом, основними факторами, що впливають на міграцію в Україні, є демографічна ситуація, заробітна плата, рівень безробіття, міграційна політика та політична ситуація в країні та світі [11].

Тенденція до виїзду з України спостерігається серед усіх категорій населення. Основна причина – складна економічна ситуація, яка сприяє збільшенню кількості бажаючих виїхати на заробітки за кордон.

Міграційні процеси між країнами Східної Європи та Україною за останні чотири роки є надзвичайно динамічним та багатогранним явищем. Цей період відзначився низкою соціально-політичних подій, які значною мірою вплинули на міграційні тенденції.

Одним із головних чинників, що вплинули на міграційні процеси, є політична та економічна ситуація в Україні та країнах Східної Європи. Після Революції Гідності 2014 року Україна переживає складний період реформ та боротьби з корупцією, що впливає на економічну стабільність і рівень життя населення. Водночас, країни Східної Європи, зокрема Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина, демонструють відносно стабільні економічні показники та потребують робочої сили для підтримки свого економічного зростання.

Польща стала основним напрямком для українських трудових мігрантів. Це пов'язано з відносною близькістю, культурною та мовною схожістю, а також спрощеними процедурами отримання дозволів на роботу та проживання. За останні чотири роки спостерігається значний приріст українських працівників у польському сільському господарстві, будівництві, сфері послуг та промисловості. Чехія та Угорщина також стали популярними напрямками для українських трудових мігрантів завдяки сприятливим умовам працевлаштування.

Соціальна інтеграція українських мігрантів у країнах Східної Європи є важливим аспектом міграційного процесу. Багато українців зіштовхуються з труднощами адаптації, зокрема через мовний бар'єр, відмінності в культурі та соціальних нормах. Однак існує низка ініціатив, спрямованих на полегшення адаптації українських мігрантів. Наприклад, у Польщі активно діють українські культурні центри та організації, які допомагають новоприбулим знайти роботу, житло та забезпечують правову підтримку. Крім того, важливою тенденцією є повернення частини українських мігрантів на Батьківщину. Це пов'язано з певними позитивними змінами в Україні, такими як підвищення зарплат та покращення умов праці, а також з надією на стабілізацію ситуації в країні. Повернення мігрантів може мати позитивний вплив на економіку та соціальний розвиток України, адже вони привозять з собою нові знання, навички та досвід.

Політичні зміни в Україні та країнах Східної Європи також відіграють важливу роль у формуванні міграційних процесів. Зокрема, політика урядів щодо міграції та трудових ресурсів може суттєво впливати на обсяги та характер міграційних потоків. Наприклад, нещодавні зміни у законодавстві Польщі, спрямовані на спрощення процедур для отримання дозволів на роботу для іноземців, зокрема українців, сприяли зростанню трудової міграції до цієї країни.

Міграційні процеси між країнами Східної Європи та Україною за останні чотири роки є складним і багатофакторним явищем, що відображає як соціально-економічні, так і політичні зміни в регіоні. Економічна необхідність, соціальні фактори адаптації та політичні обставини відіграють ключову роль у формуванні цих процесів. Важливо, щоб уряди країн регіону продовжували співпрацювати для забезпечення прав та інтересів мігрантів, а також створення умов для їхньої успішної інтеграції та повернення на батьківщину [10].

3.2. Статистичний аналіз даних по чистій міграції, загальної кількості біженців та грошових переказах в Україні.

Чиста міграція є одним із ключових демографічних показників, який відображає баланс між кількістю людей, що емігрують з країни, та кількістю іммігрантів. Аналіз чистої міграції України є особливо актуальним у сучасних умовах, оскільки країна переживає значні соціально-економічні та політичні зміни, які впливають на міграційні процеси.

Україна традиційно була країною з високим рівнем еміграції, особливо внаслідок економічних труднощів, політичної нестабільності та збройного конфлікту на сході країни. Водночас останніми роками спостерігається збільшення потоків іммігрантів, зокрема, трудових мігрантів та біженців. Ці процеси вимагають глибокого дослідження для розуміння їх впливу на демографічну ситуацію, ринок праці, соціальну сферу та економіку країни в цілому.

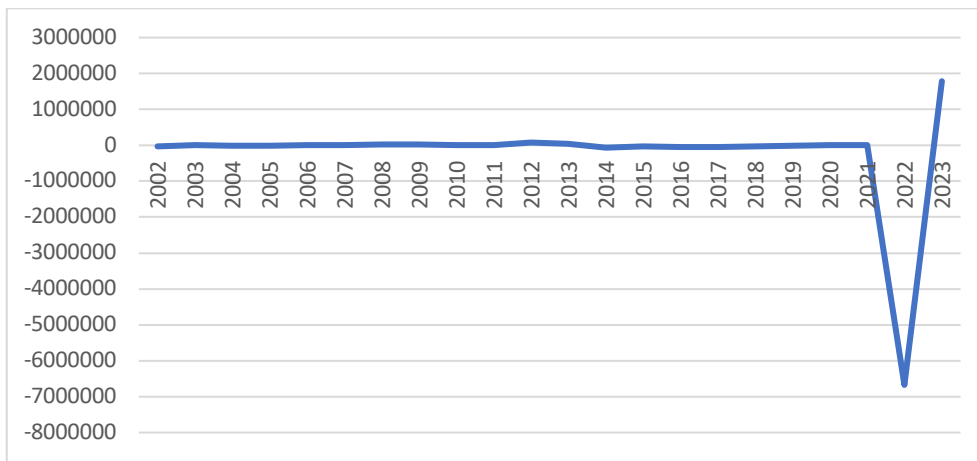

Рис. 3.1. Чиста міграція в Україні за 2002-2023 роки, тис. осіб.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що за 2002-2021 роки дані були переважно однаковими. Від'ємна міграція спостерігалася у 2002, 2004, 2014-2020 та у 2022 роках. Від'ємна міграція в 2002 році може бути пояснена наслідками економічної кризи кінця 1990-х років, яка суттєво вплинула на економіку України. Високий рівень безробіття, низькі заробітні плати та нестабільна економічна ситуація змусили багатьох українців шукати кращі можливості за кордоном. Крім того, початок 2000-х років відзначався значною трудовою міграцією до країн Західної Європи та Росії.

Від'ємна міграція у 2004 році збігається з періодом перед та під час Помаранчевої революції. Політична нестабільність, невизначеність та економічні труднощі, пов'язані з політичною кризою, призвели до того, що багато українців вирішили виїхати з країни. Незважаючи на значні політичні зміни після революції, економічна ситуація залишалася складною, що стимулювало міграційні настрої.

Період з 2014 по 2020 роки відзначився найбільш значною від'ємною міграцією. Анексія Криму та збройний конфлікт на сході України: саме ці події призвели до значного переміщення внутрішньо переміщених осіб та еміграції з зони конфлікту. Візова лібералізація з ЄС у 2017 році: спрощення візового режиму з країнами Європейського Союзу значно полегшило можливості для українців подорожувати та працювати за кордоном, що стало додатковим стимулом для еміграції.

Від'ємна міграція у 2022 році значною мірою пов'язана з ескалацією військового конфлікту між Росією та Україною. Повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року призвело до масової евакуації та еміграції населення у пошуках безпеки. Багато українців виїхали до сусідніх країн та Західної Європи, рятуючись від війни.

У 2023 році чиста міграція в Україні зазнала суттєвого зростання та стала додатною. Після серії економічних криз, які тривали з 2014 року, економіка України в 2023 році почала демонструвати ознаки відновлення. Поліпшення економічних показників, зростання ВВП, зниження рівня безробіття та збільшення заробітних плат сприяли поверненню українців, які раніше виїхали за кордон у пошуках кращих умов життя. Це стало одним з основних чинників позитивної чистої міграції. Зростання можливостей для навчання та роботи в Україні стало ще одним фактором, який сприяв позитивній чистій міграції. Урядові програми підтримки молоді, створення нових університетських програм та залучення іноземних фахівців до викладання підвищили привабливість країни для навчання та роботи.

Далі буде проаналізована загальна кількість біженців в Україні за 2002-2022 роки. Україна, в силу свого географічного розташування та історичних обставин, є важливим транзитним та кінцевим пунктом для багатьох біженців. Протягом 2002-2022 років країна пережила кілька хвиль значного збільшення кількості біженців, що було обумовлено як внутрішніми конфліктами, так і глобальними міграційними процесами.

Аналіз загальної кількості біженців в Україні за цей період надасть можливість зрозуміти динаміку та основні чинники, які впливали на їхні потоки. Це дозволить визначити основні тенденції у міграційних процесах та оцінити вплив політичних, економічних та соціальних змін на ситуацію з біженцями в Україні.

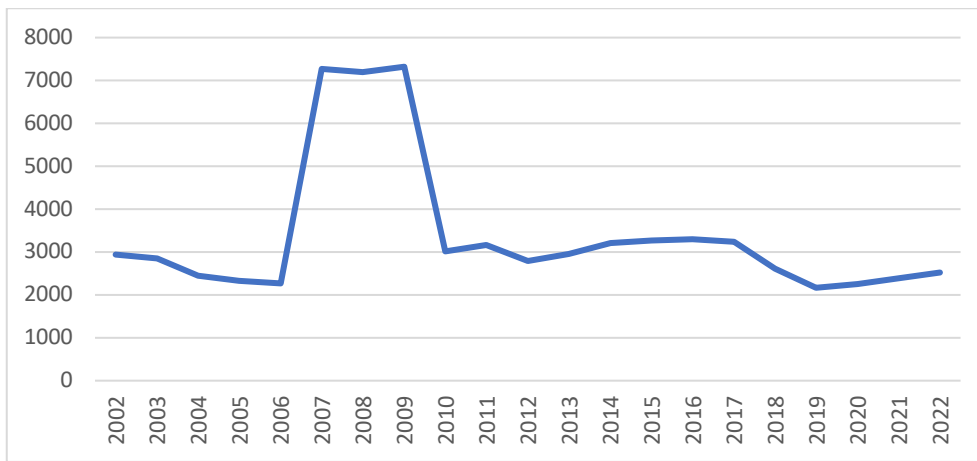

Рис. 3.2. Загальна кількість біженців в Україні за 2002-2022 роки, тис. осіб
Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що найактивніший період кількості біженців в Україні припав на 2006-2009 роки. Це можна пояснити кількома факторами. Конфлікти на Близькому Сході та в Африці: війни в Іраку (з 2003 року), Афганістані та Сомалі, а також конфлікти в Судані та інших країнах, призвели до збільшення кількості людей, які шукали притулку в інших країнах, включаючи Україну. Транзитна роль України: Україна стала важливим транзитним пунктом для біженців, які намагалися потрапити до Європейського Союзу. Багато з них залишалися в Україні через відносно ліберальні умови перебування та відсутність жорстких обмежень на в'їзд.

А вже у 2010 показник значно зменшився. Певна стабілізація ситуації в Іраку та інших конфліктних регіонах призвела до зменшення потоків біженців. Посилення контролю на кордонах ЄС: Європейський Союз почав впроваджувати більш жорсткі міграційні політики та посилювати контроль на зовнішніх кордонах, що зменшило потік біженців через Україну.

Також помітні зміни з 2017 по 2019 рік. Тимчасове поліпшення ситуації в таких країнах, як Сирія та Ірак, зменшило кількість нових біженців, Україна ввела більш суворі правила щодо прийому біженців.

А вже з 2019 року загальна кількість біженців почала збільшуватись. Пандемія COVID-19 створила додаткові труднощі для біженців та вимушених переселенців, що збільшило кількість людей, які потребували притулку через погіршення умов життя у своїх країнах.

Далі будуть розглянуті отримані грошові перекази в Україні. Грошові перекази відіграють важливу роль у економіці України, забезпечуючи стабільний приплив фінансових ресурсів з-за кордону. Вони слугують не лише основним джерелом доходу для багатьох українських сімей, але й значно впливають на макроекономічну стабільність країни.

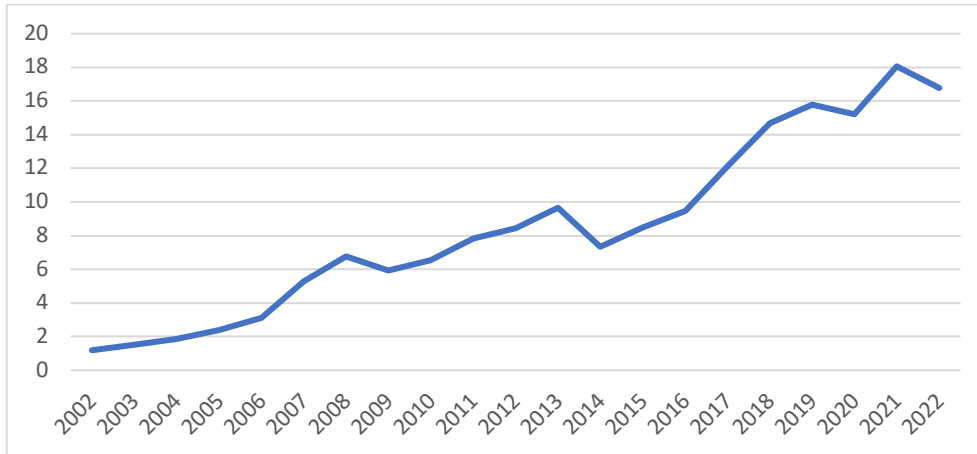

Рис. 3.3. Отримані грошові перекази в Україні за 2002-2022 роки, млрд. дол. США.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що за 2002-2022 роки загальна сума отриманих грошових переказів в Україну зростала. Багато українців виїжджали за кордон у пошуках кращих економічних можливостей, особливо до країн ЄС. Це спричинило збільшення обсягу грошових переказів, які вони надсилали своїм родинам в Україні. Також зростання зарплат та покращення умов праці в країнах призначення призвело до збільшення сум, які українські мігранти могли відправляти додому.

Однак, можна помітити невеликі зменшення в отриманні грошових переказів у 2009, 2014, 2020 та 2022 роках. 2009 рік – глобальна фінансова криза. Світова економічна криза, яка розпочалася у 2008 році, призвела до зниження доходів та втрати роботи багатьма мігрантами. Це безпосередньо вплинуло на зменшення обсягу грошових переказів. 2014 рік – анексія Криму та початок конфлікту на сході України. Політична та економічна нестабільність, викликана анексією Криму Росією та збройним конфліктом у Донецькій та Луганській областях, негативно вплинула на економіку України та знизила обсяги переказів.

2020 рік – пандемія COVID-19. Пандемія спричинила глобальні економічні збої, масові втрати робочих місць та зниження доходів. Багато мігрантів втратили роботу або зіткнулися зі зниженням заробітної плати, що зменшило обсяги грошових переказів в Україну. 2022 рік – повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Початок повномасштабної війни значно вплинув на економічну ситуацію як в Україні, так і серед українських мігрантів за кордоном. Невизначеність та економічні труднощі знизили можливість відправляти кошти додому.

Далі будуть проаналізовані надіслані грошові перекази з України за 2002-2022 роки. Грошові перекази, що надсилаються з України, є важливим аспектом фінансових потоків, які відображають економічні та соціальні тенденції в країні. Ці перекази можуть бути здійснені як іноземними громадянами, які працюють в Україні, так і українськими підприємствами та організаціями, що мають міжнародні зв'язки. Аналіз надісланих грошових переказів дозволяє краще зрозуміти економічні взаємозв'язки України з іншими країнами, виявити ключові напрями фінансових потоків та оцінити вплив різних економічних і політичних факторів на ці процеси.

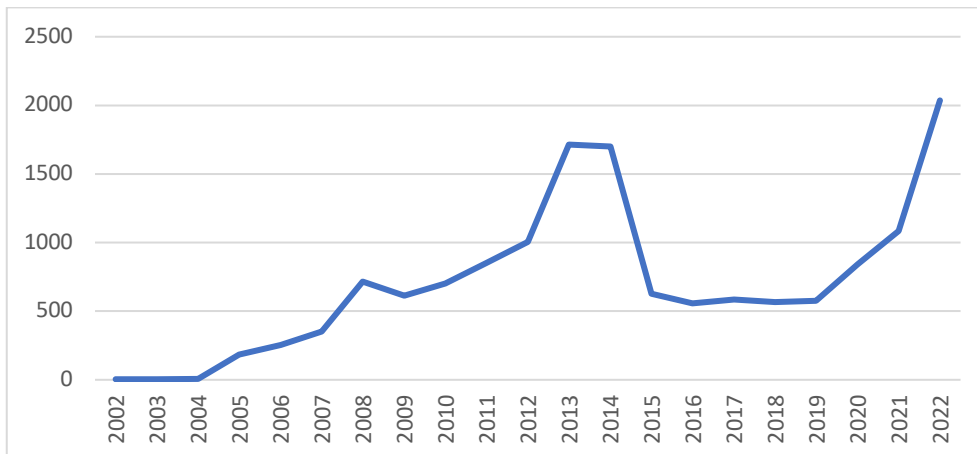

Рис. 3.4. Надіслані грошові перекази з України за 2002-2022 роки, млн. дол. США.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Аналізуючи графік, можна побачити, що з 2002 року по 2014 рік сума надісланих грошових переказів з України зростала. У цей період українська економіка демонструвала зростання, що призвело до збільшення доходів

населення та компаній. Вищі доходи сприяли збільшенню обсягів грошових переказів за кордон. Українські компанії активно розширювали свої міжнародні операції, що включало фінансові транзакції та інвестиції за кордон. Це сприяло збільшенню обсягів переказів.

Однак, вже починаючи з 2014 по 2015 рік, можна спостерігати значне падіння суми переказів. Політична криза та військові дії в Донецькій та Луганській областях створили значну нестабільність. Це призвело до втрати контролю над частиною території, масового переміщення населення та зниження економічної активності в регіоні. Політичні події спричинили економічну кризу, яка включала різке падіння ВВП, знецінення гривні та інфляцію. Ці фактори призвели до зниження доходів населення та компаній, що, в свою чергу, зменшило обсяги грошових переказів за кордон.

Але вже з 2016 року показник почав відновлюватись, і особливо помітно виріс у 2022 році. Відновлення та зростання суми надісланих грошових переказів з України з 2016 року, особливо помітне у 2022 році, були зумовлені стабілізацією економіки, відновленням зовнішньоекономічної діяльності та покращенням фінансових послуг. Додатково, у 2022 році значну роль зіграли гуманітарна та фінансова допомога, збільшення благодійних переказів та активізація міжнародної підтримки у зв'язку з війною.

Отже, після аналізу основних статистичних даних за міграційними процесами України, можна зробити наступні висновки:

1. Коливання чистої міграції України у зазначені періоди відображають комплекс взаємодії соціально-економічних, політичних та безпекових факторів. Політичні кризи, економічні труднощі та військові конфлікти були основними причинами від'ємної міграції, змушуючи значну кількість українців шукати кращих умов життя за межами країни.

2. Коливання кількості біженців в Україні за період з 2002 по 2022 роки відображають складні міжнародні, регіональні та внутрішні фактори. Війни, політична нестабільність, економічні кризи та зміни в міграційній політиці

значною мірою вплинули на міграційні процеси, визначаючи динаміку кількості біженців, що шукають притулок в Україні.

3. Загальне зростання грошових переказів в Україну з 2002 по 2022 роки можна пояснити збільшенням трудової міграції, зростанням доходів мігрантів та покращенням фінансових технологій. Тим не менш, економічні кризи, політична нестабільність та глобальні події, такі як пандемія COVID-19 та війна, призвели до тимчасового зменшення обсягів переказів у певні роки.

ВИСНОВКИ

Протягом майже двадцяти років Європейський Союз активно розвивав і удосконалював свою міграційну політику, від переходу від національної компетенції до поступового переходу на європейський рівень у сфері юстиції та внутрішніх справ. Починаючи з 1990-х років, ця політика стала все більш формалізованою і спрямованою на забезпечення спільного підходу до міграційних питань. Європейська міграційна політика сьогодні включає в себе політику щодо легальної міграції, нелегальної міграції, кордонів, віз, Спільної європейської системи притулку та зовнішнього виміру.

Далі будуть зроблені висновки за аналізом другого розділу кваліфікаційної роботи.

Аналіз міграційних процесів у країнах Східної Європи за період 2002-2022 років показує, що динаміка еміграції значною мірою залежить від економічної стабільності, політичної ситуації та глобальних подій. Угорщина демонструє стабільну кількість емігрантів завдяки економічній і соціальній стабільності. Болгарія, з 2012 по 2019 рік, також відзначилась стабільними числовими значеннями, але у 2020 році кількість емігрантів різко зменшилася через пандемію COVID-19. Чехія зазнала коливань через фінансову кризу 2007-2008 років та економічні труднощі 2019 року. Словаччина відзначила стрибок еміграції у 2014 році, але у 2020 році відчула вплив пандемії з подальшим відновленням у 2022 році. Польща зазнала різкого збільшення емігрантів у 2009 році через світову фінансову кризу, але потім спостерігалось рівномірне зниження кількості емігрантів. У Румунії зменшення еміграції під час фінансової кризи змінилося зростанням після 2013 року. Загалом, міграційні тенденції у Східній Європі визначаються економічними умовами, стабільністю та глобальними кризами.

Болгарія та Угорщина мають схожі тенденції: з початку розглянутого періоду загальна кількість іммігрантів в цих країнах зростала до 2022 року. Це може бути зумовлено покращенням економічного становища, зростанням заробітної плати та створенням нових робочих місць, які приваблюють

іммігрантів. У Чехії кількість іммігрантів зростала до 2008 року, але впала в період 2009-2011 років через глобальну фінансову кризу, яка призвела до економічних труднощів. Після стабільного періоду до 2015 року спостерігалися постійні коливання до 2020 року, з різким зростанням у 2022 році завдяки відновленню економічної активності після пандемії COVID-19. У Польщі кількість іммігрантів різко зросла у 2009 році, з поступовим зростанням до 2022 року, з невеликим падінням у 2020 році через пандемію. Це зростання пояснюється стабільною економікою та широким ринком праці. Румунія, з наявними даними з 2008 року, показала зростання кількості іммігрантів до 2019 року, з різким падінням у 2020 році через пандемію і подальшим зростанням у 2021 році. У Словаччині з 2002 по 2008 рік спостерігалось зростання кількості іммігрантів, яке зменшилося в період 2009-2011 років через економічну кризу, знову зросло у 2014-2017 роках, і зменшилося у 2018-2022 роках через вплив пандемії.

Дослідивши графік загальної кількості біженців, можна зробити висновок, що в Румунії та Чехії за 2002-2022 роки кількість біженців залишалася відносно стабільною. Стабільність політичних умов і міграційної політики в обох країнах могла сприяти цьому. В Угорщині ситуація інша: до 2013 року кількість біженців значно зменшилася порівняно з 2002-2009 роками, що може бути пов'язано з активним вступом країни до ЄС у 2003 році та подальшим впровадженням суворішої міграційної політики. У Болгарії кількість біженців стрімко зросла з 2013 до 2021 року через зростання конфліктів і нестабільності в країнах походження, таких як Сирія, Ірак та Афганістан. У Словаччині кількість біженців стабільно зростала протягом цього періоду, ймовірно, через менш сувору міграційну політику та вигідне геополітичне розташування. У Польщі найбільша кількість біженців припадає на період з 2007 по 2016 рік, що співпадає з економічним розвитком країни після вступу до ЄС у 2004 році. У 2016 році ця кількість почала зменшуватися. Дані за 2022 рік свідчать про значне збільшення кількості біженців у Болгарії, Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Чехії,

що, ймовірно, пов'язано з військовим конфліктом і гуманітарною кризою в Україні.

Країни Східної Європи, такі як Болгарія, Словаччина, Румунія, Угорщина та Чехія, відзначили зростання кількості іноземних студентів у вищій освіті протягом періоду з 2002 по 2021 рік. У Польщі також було помічене стрімке збільшення з 2012 року, хоча з 2017 року відбулося різке падіння, яке знову підвищилось з 2019 року. Це зростання кількості іноземних студентів може бути наслідком розвитку вищої освіти, розширення програм обміну та економічної привабливості країн. Чехія та Угорщина виділяються як країни з високою якістю освіти, доступною вартістю навчання та привітним студентським середовищем, що сприяє стабільному притоку іноземних студентів. Однак, виїзд іноземних студентів може мати економічні наслідки для країн походження, включаючи втрату талановитих кадрів та інвестицій у вищу освіту. Таке рішення може вплинути на економіку через втрату потенційних доходів та культурний обмін.

Сума грошових переказів з країн Східної Європи показує відносну стабільність протягом деякого періоду з певною тенденцією до збільшення у недавні роки. Однак, ситуація у Чеській Республіці відрізняється через коливання, які, ймовірно, пов'язані з економічними кризами. Польща, зі свого боку, відзначається значними коливаннями у сумах грошових переказів, що можуть бути пов'язані з різними факторами, включаючи вступ до Європейського Союзу, економічний розвиток та міграційні процеси. Наступне зниження суми грошових переказів у 2022 році, згідно з аналізом, може бути наслідком політичних конфліктів, що призводить до зменшення довіри до фінансових систем. Після пандемії COVID-19 очікується подальше зростання грошових переказів, що може сприяти економічному відновленню країн Східної Європи. Такі фінансові трансферти відіграють важливу роль у розвитку економіки та соціальної сфери регіону, забезпечуючи збільшення доходів місцевого населення та підтримуючи підприємницьку ініціативу.

Висновки з проведеного регресійного аналізу впливу зайнятих іммігрантів, грошових переказів, емігрантів та іммігрантів на ВВП країн свідчать про значний

вплив цих факторів на економічний розвиток. Зайняті іммігранти приносять великий внесок у економіку, підвищуючи продуктивність та економічну активність. Грошові перекази, що надходять від іммігрантів, стимулюють внутрішній попит та можуть сприяти інвестиціям у малий бізнес та освіту. Збільшення кількості іммігрантів допомагає заповнити робочі місця та збалансувати вікову структуру населення. Аналіз також вказує на те, що вплив імміграції на ВВП може варіюватися залежно від конкретної країни. У деяких випадках втрати емігрантів компенсуються припливом іммігрантів, що мінімізує негативний вплив на економіку. Також важливо враховувати, що емігранти часто продовжують утримувати зв'язок зі своєю країною походження через грошові перекази та інші форми підтримки, що може впливати на загальний економічний контекст. Отже, аналіз показує, що імміграція має складний вплив на економіку країни, який варіюється в залежності від різних факторів, таких як ринок праці, соціальні та політичні умови. Дослідження цих взаємозв'язків дозволить краще розуміти роль імміграції у формуванні економічного образу країни та розробляти ефективні політики для її розвитку.

Сучасні міграційні процеси в Україні формувалися під впливом соціально-економічного розвитку та геополітичних трансформацій останнього десятиліття, включаючи події 2022 року. Найбільшими міграційними потоками є зовнішня трудова міграція, переміщення внутрішньо переміщених осіб та вимушена міграція до кордонів країни з районів бойових дій.

Підсумовуючи аналіз міграції в Україні з 2002 по 2023 рік, виділяється кілька ключових моментів. Від'ємна міграція спостерігалася у різні роки, часто пов'язана з економічними кризами, політичною нестабільністю та конфліктами. Період з 2014 по 2020 рік відзначився найбільшою від'ємною міграцією через анексію Криму та конфлікт на сході України. Зростання позитивної міграції у 2023 році пояснюється поліпшенням економічних показників країни та візовою лібералізацією з ЄС. Загальна кількість біженців в Україні також важлива. Протягом розглянутого періоду Україна була транзитним та кінцевим пунктом для багатьох біженців через внутрішні конфлікти та глобальні міграційні

процеси. Аналіз міграційних потоків в Україні вказує на залежність між економічними, політичними та соціальними факторами та рухом населення, що важливо для розробки стратегій управління міграційними процесами.

Щодо загальної кількості біженців можна зробити наступні висновки: найбільший приріст біженців відбувся у 2006-2009 роках через конфлікти на Близькому Сході та в Африці. У 2010 році кількість біженців значно зменшилася через стабілізацію ситуації в конфліктних регіонах та посилення контролю на кордонах ЄС. Зміни у період з 2017 по 2019 роки відбулися через тимчасове поліпшення ситуації в країнах-відправниках та введення Україною більш суворих правил для прийому біженців. Проте з 2019 року кількість біженців почала зростати через пандемію COVID-19 та погіршення умов життя у їхніх країнах. Подальший аналіз грошових переказів в Україну підкреслить їхню важливість у стабілізації економіки та макроекономічну стабільність.

Проаналізувавши грошові перекази України, можна зробити наступні висновки. По-перше, збільшення суми грошових переказів відображає зростання числа українців, які виїжджають за кордон у пошуках кращих можливостей, яке обумовлене як покращенням умов праці та заробітних плат у країнах-призначеннях, так і ліберальними умовами перебування українських мігрантів за кордоном. По-друге, невеликі зменшення в сумі грошових переказів у 2009, 2014, 2020 та 2022 роках можна пояснити різними факторами, включаючи глобальну фінансову кризу, анексію Криму та початок конфлікту на сході України, пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Neoclassical economies and the new economics of migration. *European University Institute*. URL: <https://www.futurelearn.com/info/courses/migration-theories/0/steps/35078> (дата звернення: 20.02.2024)
2. Migration and development. A theoretical perspective. *University of Oxford*. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjorZmy2qCEAxX3PxAIHbbtDE4QFnoECCYQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.migrationinstitute.org%2Fpublications%2Fmigration-and-development-a-theoretical-perspective%2F%40%40download%2Ffile&usg=AOvVaw3DNrU01Xm5nWdlxvYXmq5G&opi=89978449> (дата звернення: 22.02.2024)
3. International migration: recent trends, economic impacts, and policy implications. URL: <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2015/111515background.pdf> (дата звернення: 22.02.2024)
4. “Historic day”: EU strikes major deal to reform migration policy after years of bitter debates. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2023/12/20/eu-strikes-major-deal-to-reform-migration-policy-after-three-years-of-bitter-debates> (дата звернення: 25.02.2024)
5. Disentangling the European Migration Policy-Mix since 1990. URL: https://www.quantmig.eu/res/files/Quantmig_D5.5_Background_paper_final_submitted.pdf (дата звернення: 23.02.2024)
6. European Migration Policy or Migration Policy in Europe? URL: <https://icds.ee/en/european-migration-policy-or-migration-policy-in-europe/> (дата звернення: 27.02.2024)
7. Загальна кількість біженців, надіслані та отримані грошові перекази, чиста міграція. *Світовий Банк*. URL: <https://data.worldbank.org/>

8. Загальна кількість іноземних студентів у вищій освіті в країнах Східної Європи. Загальна кількість іноземних студентів у вищій освіті з країн Східної Європи. *Migration portal*. URL:

https://www.migrationdataportal.org/international-data?t=2021&i=stud_in_&cm49=642

9. Emigrants, immigrant. *European Commission website*. URL:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/popul?lang=en&subtheme=migr_migr_cit&display=list&sort=category

10. Ukraine crisis: Public Health Situation Analysis – Refugee-hosting countries. URL:

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/352494/WHO-EURO-2022-5169-44932-63918-eng.pdf?sequence=3> (дата звернення: 20.05.2024)

11. Drakokhrust T., Prodan I., Tkach U. Migration challenges: trends and implications for Ukraine and countries of Eastern Europe. URL:

<http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/632/pdf> (дата звернення: 30.05.2024)

12. Atamanenko A. Forced Migration from Ukraine during the Russian-Ukrainian War: impact on the EU and Ukraine. URL:

https://www.researchgate.net/publication/378946552_Forced_Migration_from_Ukraine_during_the_Russian-Ukrainian_War_impact_on_the_EU_and_Ukraine (дата звернення: 27.05.2024)

13. Migration Outlook 2023: Ten migration issues to look out for in 2023. URL:

https://www.icmpd.org/file/download/58952/file/ICMPD_Migration_Outlook_2023.pdf (дата звернення: 20.04.2024)

14. Migration patterns and impacts: lessons for Ukraine. Analytical Report May 2023 URL:

<https://razumkov.org.ua/images/2023/06/2023-MATRA-I-KVARTAL-ENGL-5.pdf> (дата звернення: 11.03.2024)

15. The impact of migration progresses on the post-war recovery of Ukraine and the migration policies of the EU and EAP countries. URL:

<https://razumkov.org.ua/images/2023/10/23/2023-MIGRACIA-ENGL.pdf> (дата звернення: 27.03.2024)

16. Trofimov. P. A comparison: Ministries of Foreign Affairs of Czech Republic, Slovakia, Hungary, Poland & Romania. URL:

<https://www.fomoso.org/en/mosopedia/research/a-comparison-ministries-of-foreign-affairs-of-czech-republic-slovakia-hungary-poland-romania/>(дата звернення: 12.04.2024)

17. Czechia – Surveys with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions, and Integration Challenges (April – June 2023) URL:

<https://dtm.iom.int/reports/czechia-surveys-refugees-ukraine-needs-intentions-and-integration-challenges-april-june> (дата звернення: 17.03.2024)

18. Migration Overview. URL:

<https://www.migrationdataportal.org/ukraine/migration-overview> (дата звернення: 11.03.2024)

19. Retention and economic impact of international students in the OECD. *International Migration Outlook 2022*. OECD iLibrary, 10 Oct 2022 (part 7). URL:

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6d130809-en/index.html?itemId=/content/component/6d130809-en - section-d1e47461> (дата звернення: 20.05.2024)

20. Ginnerskov-Dahlberg M. Student Migration from Eastern to Western Europe. URL:

https://www.researchgate.net/publication/349494863_Student_Migration_from_Eastern_to_Western_Europe (дата звернення: 26.03.2024)

21. IMF eLIBRARY. Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. URL:

<https://www.elibrary.imf.org/view/journals/006/2016/007/article-A001-en.xml> (дата звернення: 23.03.2024)

22. Bounty or Burden? The impact of refugees on European economies is far from clear. URL:

<https://www.focus-economics.com/blog/impact-of-refugees-on-european-economies/> (дата звернення: 10.02.2024)

23. PapaGianni G. *EU migration policy*. URL:

<https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/30557/Chapter30.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (дата звернення: 19.02.2024)

24. South-Eastern Europe, Eastern Europe and Central Asia region on the move: migration data report 2021-2022. URL:

<https://rovienna.iom.int/sites/g/files/tmzbdl661/files/documents/2023-06/seeeca-region-on-the-move-migration-data-report-2021-2022.pdf> (дата звернення: 15.03.2024)

25. Eastern Europe and Central Asia 2023: Six migration issues to look out for in 2023. *ICMPD Migration Outlook*. URL:

https://www.icmpd.org/file/download/59104/file/230215_ICMPD_Migration_Outlook_EasternEuropeCentralAsia_2023_final.pdf (дата звернення: 19.04.2024)

26. Okólski M.. Europe in movement: Migration from/to Central and Eastern Europe. URL:

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/140806/1/573870977.pdf> (дата звернення: 27.03.2024)

27. Comparing the making of migration policies. URL:

<https://www.jstor.org/stable/j.ctt46n178.14?seq=13> (дата звернення: 18.05.2024)

28. Economic Challenges to Ukraine Refugee Integration in Central and Eastern Europe. *Journal of Liberty and International Affairs*. *Institute for Research and European Studies*. URL:

https://www.researchgate.net/publication/376028079_Economic_Challenges_to_Ukrainian_Refugee_Integration_in_Central_and_Eastern_Europe (дата звернення: 17.05.2024)

29. Migration and Asylum in Central and Eastern Europe. *Working paper*. *European Parliament*. URL:

https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/libe/pdf/104_en.pdf (дата звернення: 15.02.2024)

30. Insights from the European Migration Network 2008-2018. *European Commission*. URL:

<https://www.emncz.eu/wp-content/uploads/2020/12/187.pdf> (дата звернення: 24.05.2024)

31. Цевух Ю. О., Тимохіна Ю. І. Значення студентської мобільності для країн Східної Європи. Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 31 травня 2024 р.) / за загальною редакцією д.е.н., проф. Якубовського С. О., к.е.н., доц. Крючкової Н. М., доктора філософії Алексеєвської Г. С. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024.

32. Dražanová L., Gonnot J. Public Opinion and Immigration in Europe: Can Regional Migration Flows Predict Public Attitudes to Immigration? *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSC, 18, 2023* URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4386789 (дата звернення: 14.04.2024)

33. Florela Voinea C. On the Challenge of Immigrant Integration. A Political Culture Perspective on Western and Central Eastern Europe. *SSRN*. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4366669 (дата звернення: 19.05.2024)

34. Kian T., K. The Unintended Consequences of Temporary Migration from Eastern Europe. *SSRN*. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3833479 (дата звернення: 03.05.2024)

35. Keok T., T. Migration from Eastern Europe: A Review of Causes and Consequences. *Journal of Migration, Diaspora and Remittances, 29(1), 2019*. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3825395 (дата звернення: 09.04.2024)

36. Bartram D. Happiness and ‘Economic Migration’: A Comparison of Eastern European Migrants and Stayers. *SSRN*. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2225679 (дата звернення: 17.02.2024)

37. Kurekova L., M. The Effects of Structural Factors in Origin Countries on Migration: The Case of Central and Eastern Europe. SSRN. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1962349 (дата звернення: 21.03.2024)
38. Bara A. Regional migration report: Eastern Europe. URL: https://www.academia.edu/79440474/Regional_migration_report_Eastern_Europe?sm=b (дата звернення: 17.03.2024)
39. Hernandez Ledesma M., A. International Migration and the Role of Remittances in Eastern Europe. URL: https://www.academia.edu/100401783/International_Migration_and_the_Role_of_Remittances_in_Eastern_Europe?sm=b (дата звернення: 06.04.2024)
40. Chojnicki X., Uzagalieva A. Labor Migration from East to West in the Context of European Integration and Changing Socio-Political Borders. *CASE Network Studies and Analyses No. 366*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1392788 (дата звернення: 11.04.2024)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Коефіцієнт детермінації Словаччини

Зведення для моделі				
Модель	R	R-квадрат	Скоригований R-квадрат	Стд. помилка оцінки
1	0,958 ^a	0,917	0,889	7,33278
а. Предиктори: (конст) EM, IM, EI, RP, RR				

Таблиця А.2

Коефіцієнт детермінації Польщі

Зведення для моделі				
Модель	R	R-квадрат	Скоригований R-квадрат	Стд. помилка оцінки
1	0,981 ^a	0,963	0,951	30,75963
а. Предиктори: (конст) EM, RR, RP, EI, IM				

Таблиця А.3

Коефіцієнт детермінації Румунії

Зведення для моделі				
Модель	R	R-квадрат	Скоригований R-квадрат	Стд. помилка оцінки
1	0,963 ^a	0,927	0,903	21,69118
а. Предиктори: (конст) EM, RP, EI, RR, IM				